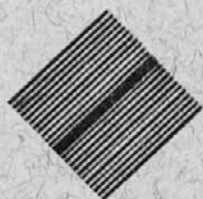

POŠTNINA PLACANA V GOTOVINI.

B E S E D A

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO II.
ŠTEV. 1.

Revija »BESEDA o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. — Urejuje jo za konzorcij in izdaja jo za Delavsko založbo r. z. z o. z. Pitako Vilko, Uredništvo in uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I (Delavska zbornica). Tiska »Slovenija« v Ljubljani, Wolfova ulica št. 1. (Predstavniki A. Kolman.) — Revija stane letno Din 50.—, polletno Din 25.—, četrtletno Din 15.—; za Avstrijo letno Šil. 8.—; za Nemčijo RM 5.—, za vse ostale države S. 150.—. — Naročnino je pošiljati na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani, št. 16.099, telefon št. 2265. — Rokopisov ne vračamo.

Vsebina

Mirko Javornik: RESUME 1932 — Miro Jeršič: MLADINA, POLITIKA, POLITIČNI KATOLICIZEM — Joško Brilej: KRŠČANSTVO IN MARKSIZEM — Dr. Jože Pokorn: RAZDOLŽITEV KMETOV — Giovanni Papini: SLAVA (Iz »Goga«) — E. Sternberg: PROPADANJE SVETOVNEGA KAPITALIZMA — PREGLED: Napredek težke železne industrije v Rusiji — Svet se zapira.

BESEDA

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO II.

JANUAR 1933

ŠTEV. 1

Mirko Javornik:

Résumé 1932

Pisati račune je neprijetno delo. Zlasti še, če jih mora pisati človek nekako samemu sebi, to se pravi tistemu kolektivu in okolju, čigar nujni drobec in sestavina je sam in še, ako ve, da mu marsikdo, morda celo večina odločujočih odnosno vsaj namišljeno odločujočih niti zdaleč ne bo priznala pravice do takih dejanj. Toda treba je iti z večjo ali manjšo hladnokrvnostjo čez te že stereotipne in ostarele pojave in oznake slovenskega javnega mnjenja, saj je treba iti celo čez reči, ki so bridkeje: čez lastno grenkobo, ko mora človek že nekaj let sem ob strani vseh dogodkov obračati prazne strani v bilanci slovenske dejavnosti. Dobro, da se ne le časna, marveč tudi daljavnostna razdobja posameznika in skupin zaključujejo po koledarju; da so ta razdobja večja, bi bili pogledi nazaj še mnogo obupnejši in še brezplodnejši.

1932. Prav zatrdno je to leto v zgodovini celotne slovenske ustvarjalnosti eno izmed najbrezplodnejših in za narodno celoto v političnem, v socialnem ali kateremkoli oziru ne samo indiferentno, marveč celo škodljivo, ne zgolj po celotni mišljenjski usmerjenosti odločilnih »vodilnih« naših činiteljev, temveč tudi zaradi usodnih in celoti vsaj v moralnem oziru skrajno kvarnih izpadov in zablod na stranpota, ki so jih zagrešili vplivni in vidni ljudje iz vrhnje plasti naše javnosti.

Da se obrnemo h konkretnosti, to je, da pregledamo razvoj raznih področij našega javnega in duhovnega življenja v preteklem letu ne toliko z ozirom na posameznike in njihovo bolj ali manj pozitivno tvornost, ki jo dolgujejo sebi, skupnosti in času, temveč na črto uspešnico, ki jo tvorijo rezultati našega prizadevanja in dela v 1932.

Politika je danes prav zatrdno najaktualnejše pozorišče vsega aktivnega in pasivnega slovenskega udejstvovanja, zato, ker so s politiko nujno zvezani razni drugi, osnovno življenjski problemi našega naroda, zato ker od raziskavanja in ureditve političnega stanja in odnosov zavisi rešitev socialnega in kulturnega kaosa, ki nas čedalje bolj zasega. To je pojav, običajen pri vsakem majhnem narodu, ki mu ni osnovna sigurnost in zanesljivost obstoja dana po številčni moči, ne po lastni državnosti, kar oboje izključuje in rešuje dvoje velikih problemov, ki majhnemu narodu ponavadi črpata najboljše moči. To sta vprašanje ohranitve neke politične in ekonomske samostojnosti. Pri nas so vsi ti problemi: narodni, socialni, politični, kulturno-religiozni tako tesno in nujno povezani, da ni mogoče reševati enega brez odločilnega poseganja v ostale. Kdor pa hoče probleme reševati, jih mora tudi poznati. Zato zahteva vloga političnega voditelja malega naroda — ki se vrhu tega nahaja na tako izpostavljenem delu najrazličnejših interesov — od svojega nosilca popolno

poznanje in obvladovanje vseh problemov in vprašanj, ki bremene na občestvu, čigar glasnik tak voditelj je ali pa naj bi bil. Zato mora biti to ne le politik, marveč prav tako sociolog in ideolog. Zdi se mi za nas usodno, da po vseh znamenjih sodeč takega moža danes nimamo. To je tragična oznaka vse naše zgodovine, da smo se v odločilnih hipih, ko se je svet za druge in za nas preusmerjal in preoblikoval za dolgo, vedno znašli brez velikih voditeljev, pa naj je to bilo leta 1848 ali kadarkoli prej ali pozneje.

Ta pojav opazamo sploh v vsem našem javnem življenju. Tudi če so taki ljudje kje bili, so v tistih hipih zdvojili nad svojo močjo in zmožnostjo in jih je velik trenutek našel majhne. Mislim, da ni nobena zmota, če trdim, da je to značilna poteza našega značaja. Narod, ki je živel v mrtvem prostoru, to je tam, kjer je bil vedno izpostavljen vsem vplivom in se je vedno zanašal le za tujimi, uvoženimi vzori in idejami. Soseščina tujih veličin mu ni dala časa za pogled v lastno bistvo in smisla za lastne potrebe. Zato smo tolikokrat pomilovali vse mogoče ubožce, sebe in svoje siročine pa nismo videli. Zato v naši zgodovini ne poznamo — razen enega slučaja ali dveh — niti najmanjšega gibanja, ki bi ga bili započeli iz sebe in za sebe, ne pa po vzorih od druge. Naše ustvarjanje — predvsem in zlasti kulturno — je bilo po ogromni večini le zapoznelo posnemanje tujih vzorcev, zato v svetu tudi v tem oziru dosti ne veljamo — razen redkih, redkih izjem, ki pa vsi vemo, kako je z njimi. Ni res — kar trdijo nekateri »ideologi« s prav prozornimi tendencami, da majhen narod ni zmožen ustvariti nikjer ničesar velikega. Lahko to stori in mora celo to storiti, toda posreči se mu to le z najdoslednejšim in najmalenkostnejšim čuvanjem vseh dobrin in posebnosti, ki so mu kot narodnostno določeni skupini lastne. Dokaz so nam literature nordijskih narodov, Norvežanov, ki pred petdesetimi leti še niso imeli niti književnega jezika in jih ni več kakor nas, prav tako kakor nam je dokaz politika Ircev ali Flamcev ali pa tudi redki naši ustvarjalci, ki so prav zaradi krčevitega oprijemanja in ohranjanja vseh naših svojskosti pri svojem ustvarjanju. Treba je vere v moč svoje ustvarjalnosti; to je stvar, ki je manjka zlasti našim političnim voditeljem. Kako je mogoče, da bi zmagala stvar ali pokret, v čigar zmagovitost niti njegovi očetje ne verjamejo. Ni prav, da bi se zato tolažili, saj ni možno drugače. Svojo največjo napako in bolezen začenjamo polagoma spoznavati. Od spoznanja bolezni pa do ozdravljenja pač ni več daleč.

Naj se po tem potrebnem izpadu vstran vrnem spet na svoja prejšnja izvajanja.

Neizpodbitno je, da je politična in nazorna grupacija pri nas danes ista kakor je bila prej, tako po načelni oznaki kakor po moči. Tudi je dejstvo, da se kader našega političnega voditeljstva na opozicijski in neopozicijski strani ni nič izpremenil kljub drugim razmeram, ki so kolikor toliko onemogočile ljudstvu možnost neposrednega političnega udejstvovanja. Prav zaradi tega je vloga in pomembnost voditeljev kot edinih glasnikov ljudskih razpoloženj še zrasla. Nas te stvari zdaj ne zanimajo, zanima nas pri tej bilanci le, v koliko so ti ali oni voditelji izrabili možnosti, dane jim v sedanjem stanju, da uresničijo svoje poslanstvo, ki mora biti, če hočemo in smemo verjeti besedam, pri obeh skupinah isto, namreč: napredek, razvoj, socialni dvig in zadovoljstvo tistega kolektiva, ki jih je na voditeljsko mesto dvignil, in napredek najožje narodnostne celote, kateri — vsaj po rojstnem listu pripadajo. Z resignacijo je treba ugotoviti, da tega pričakovanja ne ena ne druga skupina ni izpolnila. Ne ena ne druga ne more v svoji bilanci pokazati nove, eminentne politične zamisli, ki bi bila v tem položaju od-

rešilna ali vsaj pomembna. Naša politika je bila to leto v splošnem prav tako epigonska in sterilna kakor prej in ne morem se ubraniti vtisa, da se značilne, že davne nemoralne poteze v njej v gotovih nosilcih nadaljujejo. Če kje, potem nam v politiki manjka genija, ki bo velike stvari ne le zamišljal, ampak jih znal tudi izvajati. Tako pa namesto velike in jasne linije — ki bi pri politiki malega naroda nujno morala biti v splošnem skupna, če bi bili njegovi voditelji ljudje z visoko moralo — nahajamo tu špekulantstvo, tam neodločnost, drugje strah pred dejanji, spet drugje klečeplastvo, ki ne more biti simpatično nikomur, tudi tistemu ne, ki oblast deli. Prav ta, v vsakem oziru težki čas je bil dobra preizkušnja in dokaz za nesposobnost in brezglavost naše politike. Zakaj v vsakem času so dana pota in sredstva, da lahko vršimo tisto, kar si v besedah reklamiramo: da služimo narodu. Ne preseneča človeka, če take stvari ugotovi pri ljudeh ali skupinah, ki te osnovne poštenosti in doslednosti v svoji politični praksi nikdar niso priznavale in ki je bila vse-skozi njih glavna oznaka hlapčevstvo, hujše je to drugje. Naloga voditeljev je, da v vsakem času in vsakem stanju izbirajo in določajo pota. Kakšna, to je naloga njihove politične modrosti; molk ali laž pa med politične smernice zadržno ne spadata.

Torej moramo ugotoviti, da je ta stran našega narodnega življenja, na katero se je preteklo leto obračala vsa pozornost in vse sile, izrazito negativna. Ni najmanjša krivda, kakor sem že poudaril, kruto pomanjkanje velikih voditeljev, voditeljev ženijs in idealistov.

Ni čudno, da je taka politika pri mlajšem rodu na obeh straneh morala naleteti na odpor, ki se je javljal v številnih debatah, javnih in nejavnih, ki so zlasti na eni strani prestopile mejo in se izrasle v najgrše postopke, ki so možni v življenju. V tem medsebojnem razračunavanju so se pokazali že obrisi nove voditeljske generacije, ki se najbrž ne bo politično diferencirala tako kakor so se dosedanje, marveč se na obeh straneh kažejo v bistvenih vprašanjih razveseljivi znaki iste usmerjenosti, kar jamči, da bodo ti ljudje za velike stvari svojega naroda šli v boj vedno in povsod pod skupno zastavo. Res je pa tudi, da se je pokazalo, da ta novi rod kljub temu, da je rasel na obeh straneh ob robu aktivne politične dejavnosti, še ni v sebi dovolj močan in svoboden vseh tradicijskih vplivov, da bi tako borbo vzdržal in vztrajal do konca, da je v marsičem in marsikje še preveč v sponah stare oportunistične mislenosti. Vendar je upanje, da ga bodo odločno in odločilno podprli tisti, ki rasejo tik za njim.

Prav na rovaš političnega osredotočenja vseh zavednih sil gre siloviti upad tvornosti na drugih področjih narodnega življenja. V socialnem oziru namesto odločnih posegov in rešitev v splošnem bolj ali manj prikrivano priznavanje neizpremenljivosti kapitalističnega družabnega reda, kakršen je z vsemi spremnimi pojavi. Besede tu in tam, ki na eni strani izzvene zgolj v kantativnost namesto v praktično uveljavljanje zahtev po pravičnosti, po delu, po kruhu, na drugi pa nemaskirana reakcionarnost, ki je toliko drzna, da si upa kljub vsej prozornosti celo drugače govoriti kakor se pa dela. V reševanju socialne krize, ki vse huje in huje posega med nas, moramo to leto zaznamovati zastoje še tistega bornega, kar se je delalo prej, v marsičem pa smo morali doživeti celo prisilne korake nazaj, zlasti še ker so neki krogi izrabili časovno konstelacijo za uresničenje svojih davnih želja in namer, kar jim je bilo nekdanj brez avtoritativne zaslombe in političnih spletk nemogoče. To dejstvo je dvakrat žalostno in nevarno: za zdaj ljudstvo še pričakuje splošnega blagra iz uravnovešenja političnih razmer, ker je pač tako vzgojeno. Dolgo pa — če se bo ta družabni in ekonomski kaos nadaljeval, to ne bo moglo biti;

pozornost in aktivnost mas se bo prenesla — v kolikor se to že ne godi — na socialno torišče in tedaj bo marsikateri politični veličini in skupini za vselej odklenkalo, ker ni znala ali ni hotela v najtežjem času zajeti in začititi potreb in stisk svojega občestva.

Kakor povsod, nismo to leto oblikovali časa tudi ne kulturi, marveč je čas nosil nas. Najboljše duhove je kot seizmografe vseh narodnih pretresov morala pograbititi politična napetost, ki jo je zaostрила socialna kriza. Marsikdo je — celo od največjih — v tej zmedenosti odpovedal in doživel smo v kulturni zgodovini tega leta žalostne in sramotne slučaje, ki je široka javnost šla molče, omalovažujoče čeznje, dasi se je razburjala ob marsikaki nebitveni smešnosti. To je dokaz, da je tudi naša meščanska družba — zakaj ta daje še vedno zunanji obraz vsem gibom in valovanju celote — že močno nagnita. Kultura se je to leto toliko zlorabljala z vseh strani, da je človeka skoraj sram. Neko usmerjenost in jasnost je bilo mogoče opaziti le v mlajšem književniškem rodu, dočim je večina »ustvarjajočih« duhov v naši umetnosti še vedno z isto doslednostjo kakor nekdanj, tavalala po individualističnih, larpulartističnih potih in labirintih zlatih časov. V nekaterih panogah — glasba, likovna umetnost — ne moremo beležiti niti v podrobnostih pozitivnih dejanj. Dejstvo je, da smo v času — kakor v vsakem razburjenem — v kulturi slepomišili, da se je postavila s šarlatanstvom marsikatera lažna vrednota in da se vsekakor bliža čas, ko bo treba v kulturi začeti urejevati vse ustvarjanje zadnjih let, ki so ga bila usta vseh polna, da bo treba začeti vrednotiti vse to po nekih stalnih načelih, sicer zabredemo v zagato, da se pokaže, kaj je bilo res pozitivnega in stalnega in vrednega v silni grmadi te naše umetnosti in kulture, kaj pa je bilo zgolj eksperiment dvomljivega rojstva in izvora in kaj samo moda. So reči, ki je njih kvaliteta zgolj v oznaki modernosti. Vse to bo treba kmalu, kmalu kritično premotriti, če nočemo, da bo naša malomarnost ustvarila čisto drugačno lestvico vrednot, kakor smo je pa bili vajeni dozdej.

Te ugotovitve so bridke, še posebno v tem času. Obrnimo brž te liste, da nam ne bodo več kalili pogleda. Knjiga pred nami je še vsa bela in čista; od nas prav vseh je odvisno ali bomo čez leto mogli vanjo pisati sami sebi plus ali minus.

Jeršič Miro:

Mladina, politika, politični katolicizem

Polagoma, vzdržema, za mnoge skoraj neopaženo se vrši v idejnem svetu velik preobrat. Težki zunanji pogoji življenja, usodna razbitost človeške družbe, nadoblast posesti in denarja nad mišljenjem in svobodno voljo posameznika ta preokret še zelo pospešujejo in ga napravljajo tudi bolj vidnega. Nov duh veje vseprek, ne pozna — kot nikoli — nobenih mej, nobenih razlik, ki so jih napravili ljudje med seboj z organizacijami, društvi, družabno diferenciacijo in političnimi strankami. Nov življenjski tok izpodjeda vse obstoječe-relativno, preizkuša vsem doslej dognanim vrednotam njih resnično vrednost, skuša iz nejasnega zunanjega videza vdreti v jedro in resničnost, hoče znova doživeti resničnost izročnih vrednot ali pa jih prezirljivo zavreči in iskati mukoma ter za ceno lastnega žrtvovanja novih. Nosilec novega življenjskega toka, nevidnega duha, ki z neizprosno nujnostjo pretresa sedaj tu,

sedaj tam, je mladina. Usodna nujnost sili danes mladino, da s skepto gleda na vso izročeno tradicijo, da hoče z lastno močjo nanovo doživeti stare vrednote, odkriti znova pozabljene resnice ter vzeti seboj kot podlago svoje bodočnosti le to, kar je po njenem lastnem trudu postalo njena last. Mladina ne more in tudi ne sme prevzemati dediščine svojih prednikov nekritično, iz pietete morda do truda, ki je bil vanjo položen — njena usoda je pač v tem, da ji je pogled usmerjen v bodočnost bolj kot v preteklost.

Današnja mladina stoji tako na prelomu, sredi prevrata, v katerem pada staro in se gradi novo. Današnja mladina je po svoji bistveni označbi pre-vratna. Mladina sicer apriorno ne zavrača vsake tradicije, ve, da more graditi v bodočnost le na danem, v naslonu na do sedaj obstoječe, ve pa le predobro in z zdravo inicijativo ugotavlja, da so vse človeške tvorbe, bodisi duhovne ali materialne, zelo minljive, da le premnogokrat propadajo že pred očmi onih, ki so jih ustvarjali, da so z dobo in duhom časa, kateremu so služile, vred obsojene na smrt in za arhive. Mladina sicer more razumeti, da stara generacija krčevito brani to, kar si je ustvarila in gojila kot svoj ideal, ona more tudi ceniti, mora pa zase vedeti, ali more tudi njej služiti, ali ima zanjo še tisti smisel, kot ga je imela ta ali ona tvorba za staro generacijo. Generacija, ki je položila veliko svojega truda v kako družabno, društveno ali politično tvorbo, gleda z nezaupanjem v vsakogar, ki stoji zraven s kritikujočo gesto. S ponosom na svoje delo obsoja vsakršen upor, ki se pojavlja proti njej in dopušča le še poživitev, restavracijo, nadaljevanje njenega dela. Toda na usodnih prelomnicah posameznih dob je nevidna Usoda postavila mladini nalogo, da zapusti pota okostnelih tradicionalnosti, da zapusti zemljo, kjer so dobojevali svoj boj očetje, ter z zanosom raziskovalca in pogumom odkritelja plane v nove svetove in išče svojih zmag. Takrat mladino osvoji odgovornost pred bodočnostjo. Zato more ocenitev dela svojih prednikov prepustiti — zgodovini. Sama pa mora, sledeč zapovedim svoje notranjosti, vesti in prepričanja iskati na vseh področjih življenja novih oblik, ki naj bodo izraz njenih novih nazorov o realnostih, ki jih postavlja pred nje življenje.

Mladina, ki je dorasla med vojno in po vojni, je naenkrat stala pred strašno goloto, pred mnogimi razkrinkanimi maliki, katere je dotlej obdajala svetloba božanstvenosti. Stopila je na mnoge razvaline dotlej trdnih idejnih zgradb in novi potresi so odpirali zevajoče razpoke. S trpkostjo in zagrenjenostjo brezdomovince se je napotila na iskanje novih zavetij, iskala starih pozabljenih resničnosti, preko pobeljenih grobov zlaganosti je iskala resnice. Iskala je novih utemeljitev svoji religioznosti, odklanjala avtoriteto, ki jo diktirajo paragrafi in disciplina. Napram mrtvim vezem statutov je postavljala čut dolžnosti, ki ga nalaga vezanost po občestvenem čutu in notranji odgovornosti. Pekoča žeja po čistosti ji je odkrivala stare nauke o vesti in v dušče ozračje farizejskega duha je stremela postaviti svetle like etične osebnosti. Čutila je v sebi, da jo zemlja, na kateri je vzrastla, privlačuje z novimi silami k sebi, da jo z novo močjo opaja domača gruda in narodno občestvo. Mladina je brez razumskih bojov bila obdarovana s spoznanjem, da je v trpljenju delovnega ljudstva in neznanih žrtvah ponižanih in izkoriščanih pot k novemu vstajenju človečanstva. In mladina je z veseljem ugotovila, da ni več sama, da so z njo vred vstali tudi duhovi in klicarji, ki so že pred njo napovedovali novo vstajenje duha, ki pa so umirali osamljeni kot preroki, ki jih množica v svoji zamaknjenosti v malike ni slišala ali ni prav razumela. Mnogi pozabljeni vidci so se ji čudoma približali.

Pojav mladine ali bolje rečeno pojav nove miselnosti je starejša generacija težje občutila šele takrat, ko je nov pogled na svet in vrednote zapustil polje romantične zanešenosti, prestopil krog notranjega oblikovanja ter se postavil pred obstoječe forme družabnih in političnih grupacij, hoteč jih rušiti, ali pa je mladina jela zapuščati skrbno zgrajena pota dosedanjih idejnih smeri in iskati novih. Nov pojav mladine je vzbujal odpor in nezaupanje bodisi tam, kjer je hotela mladina uveljavljati svoje nove poglede v okviru obstoječih društev in političnih organizacij, bodisi, da je hotela nastopiti samostojno in iskati svoji usmerjenosti drugih oblik. Takrat se je začutilo, da organizacija, disciplina, taktika, strategija, stroga uniformiranost ne pomenijo vsega, da sta vsem tem obrambnim okopom duha, misel lahko usodno nevarna. Zdrava misel, ki jo rodi življenje, katero se hoče vedno znova pre-
 rajati in prečiščevati, ne vpraša za nikake koncesije, ona trka brez vsakršne članske izkaznice vsepovsod, kjer je prava mladost razorala svoje lehe in čaka pripravljena, da dá sokove novim setvam. Vseskozi prepojena z duhom prevratnosti je mladina raznih ideoloških smeri in iz različnih tradicij poganja-
 joča stopila tudi pred formacije političnih strank. Kakor doslej se more tudi tu opaziti nekaj skupnih potez, ki so lastne ravno tako našim domačim raz-
 meram kakor razmeram drugod po Evropi. Mnoge stare stranke so po desetih letih povojnega delovanja morale ugotoviti, da jih mladina zapušča, da ne deli tistega navdušenja več za njih gesla in delo kot so ga bili deležni doslej. Posebno stranke sredine so mogle kar po vrsti ugotoviti, da je doslej uspešno in za volivne glasove koristno bilansiranje okrog »zlate sredine«
 postalo neuspešno in za njih nadaljnji obstoj kritično.

Vse kaže, da je ravno na polju političnih strank postala mladina v svoji novi pojavnosti najbolj vidna in najbolj neprijetno opažena. To bi mogli raz-
 ume ti iz dejstva, da je politika ono polje, kjer se dele žezla oblasti. Dokler
 moč duha le iz daljave grozi, ne izgleda toliko nevarna kot takrat, ko se
 približa sili, ko poskuša segati v sfero konkretne oblasti. In mislimo, da nas
 občutek ne vara, da človeka usodnejše uklene mamon oblasti kot oni zlata. Toda
 mladina zaenkrat ni še prišla, da bi se bojevala za prevzem oblasti, mla-
 d i n a se je zaenkrat približala politiki v sferi, kjer se govori o načelnosti v
 politiki in politični liniji. Ne bi mogli reči, da je povojna mlada generacija
 odkrila v politiki karkoli novega, da je v pogledu na politično življenje odkrila
 nove teorije ali metode, ona stoji le pred težkim vprašanjem, ali danes poli-
 tika ne stoji daleč od tega, kar je bilo kot cilj postavljeno: da raste iz ljudskih
 potreb in jim služi; da se javlja kot izraz hotenja in volje širokih plasti ljudstva;
 da se bori za blagor splošnosti in proti interesom prvakarstva ter oblastižel-
 nost posameznikov in posameznih interesnih skupnosti zatira; da se preko
 kramarskega kupčijstva za politične drobtinice povzpenja do razgledov na
 življenjske zahteve naroda in družbe, da postavlja svoj politični program višje
 kot segajo interesi posameznih družb ali gospodarskih enot; da tako postavlja
 velike politične ideale, za katerih ostvaritev nastajajo velika ljud-
 ska gibanja.

Ne gre za to, da bi ne razumeli, da je politika borba za dejanskim življe-
 njem, ki seveda le premnogokrat preplavlja principe in programe, treba je le
 ugotoviti, da je tudi v politiki potrebno, da stoji načela in politična
 linija vidno nad prehodnimi težavami, kjer se borita vsakdanja znanca:
 načelnost in oportunitizem —. Ker je ravno politika tisto življenjsko polje, kjer
 padajo odločitve o življenjskih interesih ljudskih slojev, kjer se izdejstvujejo
 razni družabni nazor, kjer si stoji nasproti zelo vidno in občutno odločitve
 med interesi splošnosti in potrebno suverenostjo posamezne osebnosti in na-

rodov, polje, kjer se vežejo ali cepijo smeri trgovine, obrti, denarstva, delavčevih in kmetovih produktov, kjer se deli večji ali manjši del svobode, kjer se reže velik ali majhen kos kruha — zato za politiko niso mero-dajni le jasni programi in zapisana načela, temveč sta bolj odločilna dejansko delo in praksa.

Ne bi tukaj mogel koga siliti s prepričanjem, da je danes skrajni radikalizem edino možen in opravičljiv, to je stvar političnega nazora, toda če kdo vodi politiko zlate sredine je ne sme voditi tako, da jo danes vodi skupno z desnico, jutri pa skuša rešiti svoje položaje v objemu s skrajno levico. Taka politika sredine vodi stranko le v obupni položaj utopljenca, ki se prijema vsake bilke, da bi ostal čimdalje mogoče na političnem površju. Če take stranke ne uživajo simpatij mladine, ni čudno. In če mladi takim strankam ne zaupajo, četudi razvijajo nove zastave radikalnih gesel, je tudi lahko pojmljivo. Mladini radi očitajo destruktivnost in jo kličejo na »pozitivno« delo. Mislim pa, da se je mladina vedno sama po sebi najraje zbirala tam, kjer je bilo dovolj žive delavnosti in duhovne razgibanosti. Če se danes politiki postavljajo v pozo užaljenega ter preko neprijetnih kritik kličejo mladino na tekmo v delu, tedaj so bili pravi trenotki mogoče že zamujeni takrat, ko se ni smatralo za vredno, da se ohrani zaupanje mladine. Če je mladina zgubila zaupanje v stare politične stranke, potem tega pač ni kriva mladina, temveč oni, ki so to zaupanje zapravili.

Ako se tedaj mladina z mnogimi drugimi vred ustavlja pred političnimi strankami — čeprav so te ali one kedaj imele svojo lepo zgodovino — ne gre tu več le za lepe programe, mladina se vprašuje, ali je za bodoče na podlagi vseh danosti, s katerimi je ta ali ona politična formacija povezana, zanjo tam še dano polje udejstvovanja. Mladina morda premišljuje, ali naj stare, častitljive zgradbe prenavlja z novimi fasadami in moderno opremo — ali pa naj se zazre po drugih perspektivah ter gradi v novih formah in razsežnostih. Naj se je mladina vsmerila po posameznih svetovnih nazorih tako ali tako, ena zahteva preveč mladino povsod: da bo sodelovala le tam, kjer se spoštuje doslednost, kjer se iskreno postavlja politika v službo družabne obnovitve, kjer se programi ne delajo le pod pritiskom »modernosti« in predvidene zmagovitosti posameznih idej, kjer stoji politika v službi potreb izkoriščanega delovnega ljudstva, kjer je resna volja postavljati politične ideale in zanje delati ter žrtvovati.

*

Za mladino, ki je izšla iz katoliških društev in političnih organizacij, je danes zelo važen in pereč odnos politike do Cerkve, odnos med politiko in religijo. Niso sicer ta vprašanja izključno le vprašanja katoliške mladine, vendar je problem teh odnosov najbližji le-tej, ker je ravno na religiozno usmerjeni mladini ležeče, da se jasno in odločno ugotovi njeno stališče do tako zvanih »katoliških strank« in do političnega katolicizma. V pojavu »katoliških« strank in političnega katolicizma se ti odnosi usodno med seboj prepletajo in zamgljujejo jasen pogled. Politični katolicizem je zrasel v dobi kulturnih bojev po francoski revoluciji in »katoliške« stranke imajo za zaščito in obrambo Cerkve gotovo velike zasluge. Toda vprašanje je, ali je d a n e s Cerkvi še koristno, kar jo je n e k o č ščitilo. Mladina stoji pred vprašanjem, ali prevzame »vekovito politično dedščino« ali pa ugotovi, da je njen pogled na ta del političnih in verskih vprašanj drugačen. Gotovo se vrši obramba cerkve na polju politike, iz te obrambene potrebe je vzrasla misel, da se združijo katoličani v lastne politične stranke in nastopajo v javnem življenju združeni

in enotno. V tej obrambeni dobi Cerkve je zrasla tudi povezanost Cerkve s strankami, ki so nastopale z gesli, da se morajo katoličani združiti v politiki, da se uveljavijo v javnosti kot politična moč in tako branijo cerkveno-politične zahteve. Gotovo je, da je ravno potom političnega udejstvovanja katoličanstvo doseglo velike uspehe v javnosti. Doseglo je, da je državna nadoblast pripoznala svobodno udejstvovanje katoličanom, Cerkve je sklenila celo vrsto konkordatov, mogla je svobodno razviti svoje učne zavode, mogla je urediti zadovoljivo svoja finančna vprašanja, tudi mednarodno, v diplomatskem svetu si je priborila veljavo. In povsem razumljivo je, če so posamezni predstavitelji cerkvene oblasti politične stranke, ki so si nadele nalogo braniti cerkveno-politične in politično-etične zahteve cerkve, podpirali. Toda tu prične tudi tragika političnega katolicizma. Udejstvovanje vsake politične stranke in tudi teh »katoliških« strank se ne more omejiti le na nekaj vprašanj, ne more ostati le v mejah obrambe religioznih in etičnih vrednot, politična stranka mora zavzeti svoje stališče do stotine drugih vprašanj. Tu nastane vprašanje ali je vredno, ali je koristno in ali je dovoljeno z ozirom na ogromne religiozne vrednote katoličanstva, da se obramba teh vrednot, da se utrditev teh vrednot usodno poveže s političnim programom strank, ki se neizogibno bore z vso težo vsakdanjih zmot in so obdane z minljivo slavo, da so danes velike in jutri razbite in obsovažene. Ali ni skoro nujno, da se z barometrom uspehov in neuspehov posameznih političnih programov zvežejo tudi porasti in padci vseh etičnih in religioznih vrednot, ki jih je stranka hotela braniti in uveljaviti?

Razmerje Cerkve do države ne more biti edini predmet politike. Ali je potrebno in umestno, da se obramba cerkvenih interesov in verske svobode nasloni le na eno politično stranko, ki uživa radi tega vsaj tiho in neoficielno podporo cerkvenih avtoritet? Ali ni mogoče, da bi si cerkev in katolištvo moglo danes imeti več zagovornikov kot jih ima? Ali ni že dovolj jasno pokazala zgodovina, da je bila usodna povezanost religije in politike, večnega in časovno-minljivega, nadzemskega in zemskega že mnogokrat v ogromno škodo religiji? Ali ne pomeni danes ravno politični katolicizem usodnega slepila, ki mnogim ne dá jasno spoznati, da bi mogel pri vsem tem, kar se po udarja in ponuja kot »katoliško« še razločiti jedro od plevla?

Treba pa je pri vseh teh vprašanjih odnosa cerkvenih avtoritet do posameznih »katoliških« političnih strank ugotoviti, da ne gre tu za teoretične diferenciacije, temveč za ugotovitve praktičnih izdejskvitev. Tu ne pomaga razločevati, ali se kaka stranka nazivlje »katoliška« ali nosi drugačno ime. Za praktične posledice v javnem življenju je vseeno, ali nastopajo duhovščina in katoliški lajki kot privatniki ali kot predstavitelji javnih funkcij. Vseeno je za ljudi, ki gledajo v vsakdanje življenje ali nastopa kdo oficielno ali neoficielno. Ljudski psihologiji ne ustvarjajo premis za sodbne besedne teorije, temveč dejanske razmere. »Kot eksponenta kake določene stranke si župnika ne moremo misliti; kot tak bi si delo zelo otežkočil, ker bi takoj zadel na nezaupanje in odpor, češ: ta je strankar in kot tak naš nasprotnik. Župnik je za vse tu, ne samo kadar spoveduje, temveč tudi takrat, ko se prirejajo božičnice za revne. Samo tako bodo mogli nasprotniki videti jasno, da krščanstvo ni kaka stranka, temveč veselo oznanilo, katerega mir in veselje velja vsem ljudem, ki so dobre volje.« Tako je zapisal kanonik Handloss (Seelsorger, jan. 1928).

Vprašanje odnosov katoličanstva do »katoliških« političnih strank se torej ne dá rešiti kaj uspešno le z ugotovitvijo, da Cerkvi »katoliške« politične stran-

ke niso ljube in da se Cerkev zaveda, koliko škodo lahko trpi vsled tega! Res bo, da se tudi pomen političnih strank sploh za obrambo in zaščito religije danes precenjuje. Če pogledamo, kako težke so posledice političnega katolicizma za katolištvo, potem je težko reči, ali se odtehtajo tiste ugodnosti, ki se pripisujejo politiki. Grehi in plitvost političnih strank bremene tudi Cerkev. Kar stori ali zagovarja taka stranka, se zdi, da pade tudi na Cerkev. Kjer odpove stranka, tam je v očeh ljudi odpovedala tudi Cerkev. Če je taka stranka kapitalistična ali gre v koalicijo s kapitalisti, potem pade tudi na Cerkev očitek, da je zaščitnica kapitalizma. Dobršen del krivde političnega katolicizma je v tem, da se danes smatra Cerkev za »meščansko zadevo«. Kaj pomaga velik vpliv političnega katolicizma — ozrimo se proč, v Nemčijo in Avstrijo — kaj pomaga, da so posamezni »katoliški« politiki zasedli važna državniška mesta in mogoče pridobili tudi vpliv Cerkvi, ko pa na drugi strani — mi mislimo, da ravno vsled tega — odlični katoličani kličejo »da že dolgo katolicizem ni stal v idejnem vrvenju in trenju svetovnih nazorov tako strahotno osamljen, tako navezan na samega sebe, na udarno in odrešilno moč svojih idealov.« Ali se niso baš radi poplitvenja po političnem katolicizmu »naši ljudje napili idejnih strupov«? Ali niso ravno stranke političnega katolicizma z izrabljanjem katolištva mnogo lepih in resničnih vrednot speljale v perifernost, kjer so zgubile svoj pravi notranji blesk?

Mogoče bi izgledalo, da mladina iz stališča koristnosti odnosno škodljivosti, ki jo ima politični katolicizem za religijo in Cerkev zavzema odklonilno stališče do njega. Res je, da so marsikje težke razmere Cerkve bile prvi povod, da so posamezni katoličani prebili zid predsodkov in pričeli važen sodobni problem motriti kritično. Toda mladina tako zgolj utilitaristično, rekli bi lahko tudi oportunistično gledanje, odklanja. Mladina namreč vidi, kako ima politični katolicizem poguben vpliv na poplitvenje krščanstva v očeh katoličanov samih in kako še dalje stoječim zakriva pravo podobo krščanstva. Disciplino in enotnost za vsako ceno se preveč slavi pred raznimi drugimi krščanskimi dobrinami. Tako se s poudarjanjem organizatoričnega zabrisuje duhovna plat in mnogim se zdi Cerkev le še po disciplini povezan sistem oblasti, Cerkev se istoveti s klerom. »Katoliške« stranke so se v svojem stremljenju, priti do odločujoče politične moči, le premnogokrat posluževale nedovoljenih sredstev za pritisk na človekovo vest. Mnogokrat se je neopravičljivo izrabljala cerkvena avtoriteta, da se podpre stališče in razvoj stranke. Cerkven nauk je taka politika od časa do časa izrabljala v svoj prid: kjer je dovoljenih več mnenj že po cerkvenem nauku, tam je politika vzela katerega v svoj zakup, ter proglasila druga mnenja za »nekatoliška«. To, kar je večkrat le mnenje, je politika proglasila kot nauk, o katerem ni več dovoljena diskusija. Pravi pojem cerkvene avtoritete je ostal večkrat zabrisan in nejasen v prid političnega katolicizma. Nova gibanja, ki bi mogla kakorkoli škodovati sistemu sedanjih družtev in v političnih organizacij, so se spretno označila kot nevarna za »katoliško stvar«. Vsak odpad od politike pa je povzročil tudi dvome o katoličanstvu dotičnega! — S tem smo nakazali le na dvoje perečih točk tega vprašanja.

Tako je polagoma praksa političnega katolicizma pripeljala široko javno mnenje do tega, da je v avtoritetah političnega življenja videla zapaden tudi del cerkvene avtoritete. To izrabljanje cerkvene avtoritete v prid političnih strank, ki se je tam, kjer je kler v obilnem številu posegal v politiko, še močnejše občutilo, ta nedopusten pritisk na človekovo vest v politični sferi, to poplitvenje duhovnega kraljestva po prepotentnem nastopanju politične oblasti — vse to je moralo mladino odbiti od političnega katolicizma. Vse to

sili mladino, da politični katolicizem odklanja. Odklanja vsiljivo mnenje, da je politično udejstvovanje za katoličane možno in dovoljeno le v oficioznih »katoliških« strankah. Političnemu katolicizmu mladina ne more nuditi podpore. Mladina slepo ne bo rušila, mladina bo za približanje svojih idealov življenski resničnosti delala pozitivno — če pa bo pri tem staro padalo, potem bo mladina svojo nalogo prav razumela.

Jožko Brilej:

Kršćanstvo in marksizem

I.

Zgodovina ne dela skokov in prav zato nam je ali bi nam vsaj morala biti učiteljica. Saj ni danes pojava, ki bi ne koreninil nekje v preteklosti, saj ni ideje, ki bi ne sličila katerikoli ideji v zgodovini, če že ne po vsebini, pa vsaj po formi ali pa po poti, po kateri se je končno izoblikovala in se uveljavila.

Če pogledamo razvoj duševne kulture v Evropi od Kristusa dalje, bi videli, kako se je vsak kulturni pojav s stališča krščanske teologije različno presojal, dokler ni zmagalo naziranje, ki se je tekom zgodovine izkazalo kot edino pravilno. Radi sličnosti z današnjim bojem proti marksizmu in za marksizem bi omenil dva primera: boj krščanskih teologov proti filozofiji in za filozofijo v 2. stoletju in boj za Aristotelovo filozofijo v 13. stoletju.

Ko je krščanstvo napravilo prvi korak iz katakomb in stopilo v širšo javnost, je trčilo na mogočnega nasprotnika, krščanstvu nevarnejšega kot sta bila paganska religija in paganska država in ta sovražnik je bil — paganska filozofija. Kako stališče do nje bo zavzelo mlado krščanstvo, je bilo važno in odločilno vprašanje. Ali boj filozofiji, ki je na svojem področju vsebovala mnogo resnic? Potem bi odklonili tudi resnico. Ali jo sprejeti, kakršna je bila? To je bilo nevarno, saj je vsebovala mnogo zmot in nekrščanskih primesi in je v neštetih primerih vodila ljudi od krščanstva v herezijo in odpad. Različni teologi so to vprašanje različno reševali. Drugače Justin, drugače Tertulijan.

Justin, ki je videl v filozofiji v prvi vrsti, kar je dobrega in resničnega, se je kot filozof in teolog navduševal za filozofijo. »Vsak človek je dolžan gojiti filozofijo in to delo naj smatra za največje in najvažnejše. Vse ostalo pride na drugem in tretjem mestu.« (Dial. 3, 3. Navedeni citati so citirani po dr. Janžekovičevih skriptih za zgodovino filozofije). »Vsa pravična načela, ki so jih filozofi in zakonodajalci odkrili, so plod delnega odkritja in zrenja Besede. Ker pa niso poznali celotne Besede, ki je Kristus, zato so tako pogosto zašli v protislovja« (2. Apol. 10, 2—3). »Platonov nauk ni v nasprotju s Kristusovim, vendar pa se tudi v vseh točkah ne strinja z njim, kakor tudi ne nauk stoikov, pesnikov in pisateljev, kajti vsak izmed njih je opazil od Besede božje, posejane v svetu, samo to, kar se je strinjalo z njegovimi težnjami; tako je mogel izraziti le delno resnico« (2. Apol. 13, 2—3). »Tako je goreči iskatelj resnice, Justin, instinktivno čutil, da je treba sprejeti filozofijo z vsemi simpatijami.« (Dr. Janžekovič.)

Drugače Tertulijan, ki je videl v filozofiji samo slabe strani. »Filozofija mu je bila samo prazno besedičenje in vzgojiteljica heretikov. Med njo in med vero je možen samo boj. Po Tertulijanovem mnenju so filozofi skovali orožje, ki se ga poslužuje herezija, da izmaliči resnice svete vere.« (Dr. Janžekovič.)

Zato vzklik Tertulijanov: »Kaj imata skupnega Atene in Jeruzalem, akademija in cerkev, heretiki in kristjani? Nam je po evangeliju vsaka druga radovednost odveč, po Kristusu je vsako iskanje nepotrebno.« (Praesc. 7.)

In zmagal je Justin, morda tem lažje, ker ni imela afirmacija njegovega mnjenja takih posledic za praktično življenje, za materijelni interes posameznika, kot ga ima danes afirmacija ekonomskega marksizma.

Kratko še omenim drugi primer, ki ima v gotovem oziru še več sličnosti z današnjim bojem za marksizem. Do 13. stoletja je prevladovala idealistična in mestoma mistična filozofija Auguština. Takrat pa je udril nov val helenistične-paganske filozofije na Zapad. Posredovali so pri širjenju grške, zlasti Aristotelove filozofije predvsem arabski in judovski filozofi. Sprejeli so Aristotela v celoti, z vsemi paganskimi primesmi, ga tu in tam po svoje komentirali. Imenovalo se je to gibanje averoizem, po glavnem arabskem filozofu in Aristotelovem komentatorju Averoes-u. Ker so imeli v rokah močno orožje resnice, ki jo je vsebovala Aristotelova filozofija, so s tem orožjem širili tudi zmote. Saj Aristotel ni poznal ne Cerkev, ne Kristusa, ne njegovega nauka. Averoizem, mlad in v jedru močan, saj je baziral na izvestnih filozofskih dognanjih Aristotelovih, je postal za krščanstvo nevaren. In zopet je nastalo vprašanje, kako bo opravila z njim cerkev. Filozofija se je hotela osamosvojiti, toda kako stališče bo zavzela nova, osamosvojena filozofija do teologije, to je bilo odvisno od stališča cerkve do averoizma. In zopet so ta problem drugače reševali zastopniki Auguština filozofije, drugače Tomaž Akvinski. Prvi so se na vso moč trudili, da ostane vse pri starem in so zaporedoma obsojali averoizem. L. 1210 so na krajevnem koncilu v Parizu prepovedali razlagati Aristotela, zlasti Fiziko in Metafiziko. Drugače Tomaž Akvinski. »Zapustil je 100 letno preizkušeno auguštinsko pot in se oklenil paganskega Aristotela,« (dr. Janžekovič) ko je sprejel, kar je bilo v njem dobrega in dodal, česar Aristotel ni mogel spoznati. Na tak način je izvil Tomaž averoizmu orožje iz rok, ker je nudil novih poti željnim ljudem isto kot averoizem in še več. Averoizem je bil 1270 v Parizu ponovno obsojen, 1277. pa je obsodil pariški škof Tempier precejšnje število averoističnih tez in z njimi 20 Tomaževih »z dostavkom, da naj bo izobčen, kdor jih zagovarja«. (Dr. Janžekovič.) Enako se je godilo Tomaževemu nauku na Angleškem, kjer sta ga kanterburyjska škofa Kilwardby in Peckham obsodila kot novotarijo.

In filozofija, ki je bila od posameznih predstavnikov Cerkev obsojena kot novotarija in herezija, (prim. Orel!), je danes oficijelna cerkvena filozofija, Tomažev nauk je cerkven nauk.

Ako sem navedel ta dva primera, nisem imel namenoma pokazati na upravičeno previdnost Cerkev napram vsakemu novemu nauku. Reči sem hotel s tem, da ni nič novega, ako danes posamezni predstavniki Cerkev in posamezni teologi in socijologi obsojajo marksizem kot absolutno zmoto. Da ni nič novega, ako danes dotični ljudje ne marajo ničesar slišati o marksizmu in slično kot nekoč Tertulijan, vzklikajo: Kaj imata skupnega krščanstvo in marksizem, krščanstvo in brezbožni socijalizem in z velikanskim megafonom trobijo v svet na materijalističnem svetovnem nazoru bazirano krilatico: Socijalizem in krščanstvo sta si kot ogenj in voda. Hotel sem reči, da ni nič novega, ako se danes kot nekoč Tertulijan ponosno bijejo na prsa in vzklikajo: »Nam je po evangeliju vsaka druga radovednost odveč, po Kristusu je vsako iskanje nepotrebno.« Kot nekoč Tertulijanu filozofija, jim je marksizem prazno besedičenje, gola teorija, sijajno konstruirana, pa brez praktične veljave, med tem ko

jo Cerkvi sovražni ljudje s kruto resničnostjo uresničujejo. Hotel sem s Tomaževim primerom pokazati, kako kakor nekoč Tomaža tudi danes obsojajo marksizem pod videzom brambe sv. vere, v resnici pa ščitijo s cerkveno avtoriteto svoje osebno prepričanje in osebne interese! To je strašno zlorabljanje, ki se bo maščevalo in se vsak dan maščuje z izstopom proletarskih mas iz Cerkve. In da še omenim, kako se v razne avtoritativne izjave vnaša reakcionarno mišljenje in se potem mnenje prodaja kot cerkven nauk, kako se na podlagi vsega tega anatemazira vsakogar, ki bi vsaj poskusil hoteti napraviti sintezo, kakor je to sicer genialno naredil Tomaž. Hotel sem s primerom povedati, da je tako reševanje prav gotovo napačno* reševanje, pri katerem se enostavno obsodi vse, kar je nasprotno sedanjemu redu in se meri in sodi vse s sedanjega, kapitalističnega stališča.

Saj gre tudi danes za gibanje, za idejo, ki vsebuje mnogo resnic, pa mnogo zmot. Primerjajmo samo stavke, ki jih je napisal ruski emigrantski filozof (torej ne boljševiški agitator) Nikolaj Berdjajev: »V boljševizmu je velika laž, a v njem je tudi velika resnica in celo mnogo resnic.« »V boljševizmu je bridko pomešana laž in resnica.« »Boljševizem je nevaren in strašen, ker je v njem pomešana laž in resnica.« »Ako se hočemo boriti proti njegovi laži, moramo najprej priznati resnico in jo ločiti od laži.« »Vsa bodočnost krščanske družbe je odvisna od tega, če se kristjani končno odrečejo kapitalizmu in socialni krivičnosti, če bodo v imenu Boga in Kristusa uresničevali to resnico in pravico, katero boljševiki uresničujejo v imenu brezbožnosti in v imenu zemeljskega raja.« »Položaj krščanskega sveta pred boljševizmom ni samo položaj nositelja večne resnice, marveč položaj krivca, ki svoje resnice ni ostvaril, marveč izdal (podčrtal jaz). Boljševiki pa svojo resnico ostvarjajo in to dejstvo povdarjajo proti kristjanom.« (Cit. po »Kralj. božjem« l. 6., št. 2.) (Da bi si pomiril vest, je neki teolog in izdelovalec kršč. socialnih programov dejal, da te izjave filozofa Berdjajeva ne veljajo za katolicizem, marveč za druge krščanske konfesije. O ti farizejska hinavščina! Ali ne prevladuje v Španiji katolicizem in vendar je bila potrebna revolucija, izvedena od svobodomislecev, da se je izvršila najnujnejša agrarna reforma! In Italija in katoliške vlade po Nemčiji in Avstriji itd.)

II.

Kaj je laž in kaj je resnica? Že Berdjajev malo začrta ločitev, ko pravi, da je laž duhovna, ker negira večne resnice in večno Resnico samo in da je resnica predvsem socialna. Kot pravi Engels v svojem delu »Razvoj socializma od utopije do znanosti« (slov. prevod str. 29) in kot priznava to katoliški sociolog V. Cathrein D. J. v svoji knjigi »Der Socialismus« str. 17, je osnova marksizma dvojna: gospodarska, to je analiza kapitalizma na podlagi teorije vrednosti in večvrednosti in svetovna nazorna osnova: t. j. materialistično pojmovanje zgodovine, materialistično gledanje na svet in na človeka. Po historičnem materializmu je ves svet z vsemi duhovnimi in čutnimi pojavi samo velik razvojni proces, v katerem ni nič stalnega in nespremenljivega, vse je v stalnem in zakonitem nastajanju in razkroju. Edini absolutni stavek je: vse je relativno. Druga trditev historičnega materializma je: ni dualizma

* Kakor je bilo napačno reševanje Tertulijanovo in napačno reševanje cerkvenih avtoritet v Tomaževem času.

med duhom in materijo. Vse, kar je okoli nas in v nas, je materija. In tretja trditev hist. materijalizma je: »glavnih vzrokov vseh družabnih sprememb in političnih prevratov ne smemo iskati v možganih ljudi, torej v tem, kako napreduje dojemanje večne resnice in pravice, temveč v izpremembah produkcije in izmenjavanja.« (Engels, Razvoj socijalizma, slov. prev., str. 30.) Vsa kultura (torej religija, filozofija, umetnost, znanost, država) je nadstavba, je produkt gospodarskih, t. j. produkcijskih in izmenjavalnih procesov.

Jasno je, da historičnega materijalizma in njegovih apriornih tez ne more priznati noben pristaš idealistične filozofije in nihče, ki je krščanskega svetovnega nazora. Če je v marksizmu kaj resnice, če je v marksizmu »velika resnica in celo mnogo resnic«, kot pravi Berdjajev, potem je resnica v ekonomski osnovi marksizma. Toda o tej pozneje! Sedaj še samo ugovor, na katerega najčesče naletimo, namreč, da je ločitev med ekonomsko in svetovno-nazorno osnovo marksizma nemožna, ali, če smemo suponorati gornjo trditev, da je resnica v ekonomski osnovi marksizma, bi formulirali ta običajni ugovor takole: Ni mogoče ločiti laži od resnice. Sedaj pa je jasno, da ta ugovor ne drži, kajti potem resnice kot take, ne samo v marksizmu, ampak je sploh ni. Ali če ostanemo pri našem slučaju, da ni mogoče ločiti resnice od laži, torej ekonomske osnove od svetovno-nazorne, moremo ta ugovor presojati z dvojnega stališča: z materijalističnega in idealističnega. Glede na z materijalističnega svetovnega nazora, drži prav gotovo. Saj je po materijalističnem svetovnem nazoru vsa kultura (torej religija, filozofija, umetnost, država) samo produkt ekonomskih razmer. Sedaj pa logično sklepanje: krščanstvo je produkt kapitalističnih gospodarskih razmer. »Kritika religije je v bistvu kritika socijalnih razmer« (Marks, Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie, str. 385). Socijalistični, kolektivni družabni red je kontradiktoren kapitalističnim gospodarskim razmeram. Torej socijalistični, kolektivni družabni red, ozir. socijalistične, kolektivne gospodarske razmere bodo producirale novo kulturo, religijo, filozofijo, državo itd. Kakor sta si kontradiktorna oba primerjana družabna reda, ozir. obojne gospodarske, produkcijske razmere, tako si bodeda kontradiktorna oba njihova produkta — kulturi; kakor je po materijalističnem pojmovanju zgodovine krščanstvo plod kapitalističnih družabnih in gospodarskih razmer, tako bo produkt kolektivnih družabnih in gospodarskih razmer ateizem, materijalistična filozofija (v nasprotju z dosedanjo, idealistično filozofijo) itd. Tako sklepa popolnoma logično materijalist, da je marksizem nujno ateističen, samo da je prva premisa ali podstava napačna, namreč, da je vsa duhovna kultura produkt produkcijskih razmer. Ako pa ta premisa ne drži, potem pa marksizem ni nujno, po svojem bistvu ateističen, kakor je ateistična materijalistična filozofija, potem pa je možna ločitev med tem, kar je po svojem bistvu ateistično in med tem, kar je ateistično le per accidens, odvisno pač od tega, kdo stvar pograbi in kam jo usmeri. Kdor torej trdi, da je marksizem kot ekonomski nazor nujno ateističen, ta priznava zavestno ali podzavestno, da ekonomske razmere producirajo vso duhovno nadstavbo, ta je zavestno ali podzavestno filozofski, historičen materijalist.

Drugačna pa je sodba z idealističnega stališča: Naj se ekonomske razmere še tako spremenijo, ideje bodo neodvisno od spremenjenih gospodarskih razmer še naprej živele, kvečjemu jim bo dana večja ali manjša možnost, da se uveljavijo. Uveljavile se pa bodo vedno in v vsakem gospodarskem redu zlasti

religiozne ideje, saj je religiozno čuvstvo prav tako primarno, kot je primaren človeku čut samoohranitve. Razumljiva je torej trditev, da je kolektivistični družabni red, kakor si ga zamišlja in tudi realizira marksizem, nujno ateističen, če to trdi historičen materijalist, ki pojmuje religijo kot jo pojmuje Engels: »Končno ni religija nič drugega kot fantastičen odsev v glavah ljudi, odsev onih zunanjih sil, ki obvladajo vsakdanje človeško življenje, odsev, v katerem prevzamejo zemeljske sile formo nadzemeljskih sil... Šele potem, ko človek ne samo misli, ampak tudi vlada in vodi, izgine zadnja tuja sila, ki je dosedaj odsevala v religiji, z njo pa izgine tudi religiozni odsev, čisto iz enostavnega vzroka, ker ni ničesar več, kar bi še odsevalo.« (Engels, *Anti-dühring*, str. 342—44.) Obräča se namreč Engels proti Dühringu, ki se je zavzemal za odpravo religije in vseh religioznih kultov »in ni mogel počakati, da bi religija umrla naravne smrti«. (Engels, *ibidem*.) Sicer je to velevažen stavek za presojanje stališča marksističnih strank do religije in Cerkve, pa ga pustimo sedaj ob strani in analizirajmo marksizem dalje.

V marksizmu je torej resnica v gospodarski osnovi in ne v svetovno-nazorni. Menda je hotel isto misel povedati tudi Fr. Terseglav v razpravi: »Kapitalizem in marksizem v luči socialnih okrožnic Pija XI.« v Času I. 1932—33, str. 5.: »Ako kdo gleda socializem ali celo komunizem abstraktno kot goli gospodarski ustroj, ako premotriva marksizem najsibo tudi v obliki ruskega boljševizma samo kot način produkcije in razdelitve materijelnih in kulturnih dobrin, kot dosledno gospodarsko kolektivizacijo, mu je kot takemu s stališča dogme in moralke jedva kaj ugovarjati.« Ali da navedem še samo eno avtoriteto, kaj meni o marksizmu, to je W. Förster v svojem delu »Autorität und Freiheit«, III. Aufl., 253. str.: »Saj vendar ne tiči za revolucionarnim gibanjem samo zmota in protikršćanstvo, temveč tudi „anima christiana“ in naloga dobrega pastirja bi bila, da to (sc. animam christianam) kot tako spozna... Polovica današnjega kulturnega človeštva ima danes mesijanizem brez Mesije, druga polovica pa Mesijo brez mesijanizma.« Mislim, da je dovolj jasno povedano, da je v marksizmu mnogo resnice, da pa je ta resnica v ekonomski osnovi. Jedro ekonomske osnove pa je teorija vrednosti in večvrednosti, ki jo more priznati vsakdo, pa najsibo kateregakoli svetovnega nazora. (Vkljub temu, da je neki visoki cerkveni dostojanstvenik dal malokomu znano avtoritativno izjavo, da je po Okrožnici »Quadragesimo« obsojena teorija vrednosti in večvrednosti.) Saj si ni prvi izmislil Marks te teorije, saj so v bistvu enako učili cerkveni očetje in cerkveni zbori (prim. prepoved obresti kot brezdelnih dohodkov na Viennskem ckv. zboru l. 1312.), saj je popolnoma isto učil Tomaž Akvinski (prim. Horvat, »Eigentumsrecht nach hl. Thomas Aquin«, prim. Udejevo Sociologijo itd.), samo, da jo je Marks neodvisno od ckv. očetov in kanonistov sam odkril in jo točno formuliral.

Ne bom sedaj dokazoval pravilnosti Marksove vrednostne teorije, morda bom to storil pozneje, temveč bi še rad poudaril važnost te teorije. Katoliška avtoriteta V. Cathrein pravi v že citirani knjigi »Der Sozialismus«, str. 118.: »Kdor sprejme socialistično vrednostno teorijo, teorijo, da je menjalna vrednost le produkt dela ali nakopičeno delo, ne more trditi, da so današnje dohodninske razmere, pri katerih odidejo delavci praznih rok, pravične in se mora končno popolnoma predati socializmu.« Ker premnogi menijo, da stoji in pade socializem z Marksovo vrednostno teorijo, zato se zaletavajo, ne

brez predsodkov, vanjo, da porušijo fundament in da se bo potem cela socijalistična zgradba sama od sebe zrušila. Ker se zadeve ne lotijo popolnoma nepristransko, vidijo nevarnost tam, kjer je ni. »Proglasijo za zmoto, kar je resnično. Zaletavajo se z glavo v kakor granit trdne fundamente in menijo, da bodo pognali v zrak vso hišo. Toda nič ni škodljivejšega in usodnejšega, kakor če se v kritičnem položaju udajamo iluzijam. S tem utrjujemo le pozicijo nasprotnika, ne pa svoje, kakor si domišljujemo.« (W. Hohoff, »Die wissenschaftliche und kulturhistorische Bedeutung der Karl Marxschen Lehren«, str. 50.) Precizneje z ozirom na praktičen moment pa je povedal svoje menje opat dr. Alojz Wiesinger v svojem »Spremnem pismu« v »Oeconomio perennis« o vrednostni teoriji: »Samo oni, ki priznava, kar je resničnega in dobrega v marksizmu (komunosocializmu), n. pr. njegovo teorijo o vrednosti in večvrednosti, zahtevo po upostavitvi take družbe, v kateri ne bo ločeno delo od posesti, samo oni more odvrniti svetovno proletarsko gibanje od njegovih zmot in more delati za njegovo zmago v smislu pravičnosti.«

Dr. I. P.:

Razdolžitev kmetov

Razdolžitev, to je popolno ali vsaj delno črtanje dolgov, se danes, zlasti od strani dolžnikov, priporoča kot nekako uspešno sredstvo za ozdravljenje težkih gospodarskih razmer, ki tarejo svet. Da je taka rešitev krize zaželjiva in prijetna dolžnikom, o tem ni dvoma, upnikom pa mislimo da malo manj. Z narodno-gospodarskega stališča gledano je pa vsako razdolžitev označati kot neke vrste inflacijo in je zato njeno vrednost in gospodarski pomen treba presojati iz tega gledišča.

Tudi najnovejši osnutek našega kmetijskega zakona ima v načrtu delno razdolžitev kmetijskih posestev. Ali bo in v kakšni obliki bo ta postava prišla v veljavo, tega za sedaj še ne vemo, toda brez ozira na to je značilno za naše gospodarsko življenje, da je vprašanje zadolžitve kmetijskih posestev postalo zopet tako pereče, da se je z vso resnostjo pristopilo k njega reševanju. Da ta problem ni samo predmet političnih špekulacij, temveč v resnici boleča rana našega gospodarstva, je dokazala statistika. Tudi ne moremo reči, da je kmetijska prezadolžitev specifična posledica poveljnih gospodarskih razmer ali obstoječe splošne gospodarske krize. Že dolgo pred svetovno vojno je zadolžitev kmetijskih posestev delala preglavice politikom in gospodarstvenikom. Današnji dolgovi so pa tudi po večini nastali pred nastopom krize in nezmožljivost odplačevanja je kriza samo povečala, ne pa povzročila.

Pri presojanju problemov kmetijske zadolžitve si je zlasti predočiti dejstvo, da je preteklo komaj 14 let, odkar je svetovna vojna z razvrednotenjem denarja domalega popolnoma črtala kmetijske dolgove. Iz svetovne vojne so kmetijska posestva izšla tako rekoč s čisto zemljiško knjigo. Če pomislimo, da je od takrat preteklo komaj 14 let pa da imamo danes zopet opraviti s problemom prezadolženosti prav tistih posestev, ki so postala pred slabim poldrugim desetletjem skoro bremen prosta in to brez vsakih žrtev, si lahko predstavljamo, kako resen je problem kmetijskega zadolževanja. Tedaj tudi

ne smemo reči, da je to vprašanje slučajen pojav današnjih gospodarskih razmer, temveč da imamo opraviti s kronično boleznijo kmetijskega gospodarstva in da prezadolženost ni vzrok te bolezni, temveč le njena posledica. Črtanje kmetijskih dolgov torej ni trajno zdravilo za to bolezen, temveč se z njo bolniku le življenje začasno podaljšuje. Če je svetovna vojna z inflacijo kmetijska bremena skoro popolnoma zbrisala, pa je s tem grozečo propast samo odložila za manj kot poldrugo desetletje, si lahko na prste izračunamo, kako dolgo bi trajala samo delna razbremenitev, ki jo ima v mislih novi osnutek zakona o razdolžitvi kmetijskih posestev. Lahko tedaj rečemo, da pri tej gospodarski strukturi, kot je, ni provizorij samo sedaj veljavni zakon o zaščiti kmetov, ki ima namen plačilo dolgov za nekaj časa odložiti, temveč, da bo le provizorij tudi končni zakon o razdolžitvi kmetijskih posestev, ki ima v načrtu del dolgov sploh črtati. S takimi zakoni se propadanje kmetijskega stanu samo zavlačuje, nikakor pa ne odpravlja.

Prisilno črtanje dolgov sploh ne predstavlja gospodarske rešitve problema, ne samo zato, ker zla ne zagrabi pri korenini, kot smo zgoraj omenili, in se bo zato kmalu zopet razraslo in razbohotilo, nego tudi zato, ker je taka rešitev v gospodarstvu revolucionaren akt in težak poseg v gospodarski potek, ki se navadno najbolj maščuje nad tistim, v prid katerega je bil namenjen. Take revolucionarne geste se v gospodarskem življenju uporabljajo le ob izrednih prilikah, ko vsa druga sredstva odpovedo, ob težkih časih, ko je gospodarskemu toku treba s silo in z neupoštevanjem obstoječih gospodarskih načel in zakonov, odpreti pot iz sicer brezizhodne zagate. Če bo pa treba kmetu s takimi operacijami vsakih deset let enkrat pomagati, ali moremo potem reči, da kmet še živi redno gospodarsko življenje in da mu sedanji družabni red sploh še nudi možnost nekega gospodarskega razvoja? Saj je tedaj stalni bolnik v našem gospodarskem organizmu, ki se le umetno vzdržuje pri življenju z občasnimi nasilnimi operacijami.

Kljub temu, da se pri nas za kmeta mnogo stori že iz političnih razlogov, vendar vsa ta sredstva niso sposobna ustvariti kmetijskemu stanu pogojev za plodonosno gospodarsko delovanje in blagostanje. Ni to gospodarska politika, če država in samouprave kmetom kupujejo poljedelske stroje in plemensko živino ter jim dajejo postavno možnost, da se nasilno iznebe svojih dolgov. Kmetu je treba ustvariti take gospodarske pogoje, da bo lahko produkcijska sredstva in vsaj manjše melioracije sam nabavljal in svoje dolgove tudi lahko v redu plačeval. Samo o taki gospodarski politiki lahko rečemo, da ni le zasilna, vse drugo se pa pravi, s kmetom uganjati socialno politiko, kakršna se uganja z delavcem.

Problem kmetijskega zadolževanja ne obstoji v tem, da se kmet zadolžuje, temveč v tem, da svojih dolgov ne more plačevati. Čim večje je podjetje in čim naprednejše, tembolj je navezano na kredit. Pri današnjem intenzivnem gospodarstvu skoro nobeno podjetje brez tujega kapitala, brez kredita ne more izhajati. Kreditni sistem je v današnjem gospodarskem redu omogočil industriji in trgovini tak razmah, kot ga doslej še ni poznala nobena doba. Vsaka gospodarska politika tedaj, ki hoče kmetu, ki je tudi podjetnik, ustvariti v tej gospodarski strukturi, ki jo imamo, plodonosen razvoj in blagostanje, mu mora omogočiti, da bo lahko delal tudi s tujim kapitalom. Vendar sam kredit še ni zadošten, kmetu je treba dati take gospodarske pogoje, da bo najete kredite tudi lahko obrestoval in amortiziral. To je pa mogoče samo takrat, kadar imajo kmetijski pridelki tako ceno, da kmetija toliko nese, da

ne nudi kmetu samo golo življenje kot sedaj. Dokler pri današnjem gospodarskem redu ne bo kmetško posestvo dajalo rente, toliko časa ni misliti, da bi mogel kmet delati s tujimi sredstvi, za katere mora plačevati obresti. Zato vidimo, da izhaja kmetško posestvo samo toliko časa, dokler ni zadovoljeno, ker kmet za svoj lastni kapital ne zahteva, da mu daje rento, kot to hočejo kapitalisti od svojih podjetij, temveč je zadovoljen, če lahko od svojega dela živi. Ker pa tudi delo daje kmetu pri današnjih cenah samo življenjski minimum, nastopi na posestvu takoj kriza, kakor hitro začne delati posestnik s tujim kapitalom, ki ga je treba obrestovati in amortizirati. Vsaka zadolžitev, ki zahteva obresti in amortizacijo, pomeni torej vstop kapitalističnega momenta v gospodarstvo kmetškega posestva, česar pa to nekapitalistično vodeno podjetje ne prenese. Samo tisto podjetje lahko dela s tujim kapitalom, ki poleg plače za opravljeno delo, daje tudi rento (govorjeno v jeziku kapitalistične gospodarske vede). Če je pa kmet še za svoje delo slabo plačan in o kaki renti ni govora, potem ne moremo zahtevati, da bi v redu obrestoval in amortiziral najete kapitalije.

Če smo rekli, da se pri kapitalistični ureditvi današnjega gospodarstva kmet, ako hoče uspevati, mora posluževati dobrot kreditnega sistema, je sama po sebi dana še nadaljnja zahteva, da mora svoje podjetje kapitalistično organizirati in da mu mora nuditi država tisto gospodarsko zaščito kot industriji in trgovini. Dokler bodo pa naša kmetška posestva v današnjem kapitalističnem sistemu čisto nekapitalistično gospodarila, toliko časa se ne smemo čuditi, da bodo stalno v stanju hiranja. Gospodarsko moč črpa industrija iz racionalizacije s pomočjo tehnike, iz do skrajnosti izvedene delitve in združitve dela, iz svoje centralizirane in čim bolj monopolizirane prodajne organizacije. Po teh stopinjah bi moral iti naš kmet, če bi hotel držati gospodarsko ravnotežje industriji in trgovini. V resnici pa gospodarijo danes velika in mala posestva, posestva v dolini in v hribih, na skalnatem ali močvirnatem terenu povsod približno enako, pečajo se z vsemi panogami poljedelstva in živinoreje ter še z gozdarstvom. Gospodarjenje na kmetških posestvih se še danes vodi načeloma v smeri zadovoljitve lastnih potreb in se le preveški nosijo brez vsake organizacije na trg. Kako bi bilo, če bi vsak kapitalistični podjetnik v svoji tovarni izdeloval poleg srajc in čevljev, še opeko, pohištvo, steklenice, knjige, avtomobile itd. To je sicer groba primera, toda dosti bolj racionalno ne gospodarijo naši kmetje. Kako naj potem konkurirajo z ameriški farmami in ranči, z ruskimi žitnimi tovarnami, s švicarsko ter dansko mlekarско in sirarsko industrijo.

V kapitalističnem gospodarskem redu se ne dá z uspehom patrijarhalčno gospodariti. Načela uspešne kmetške politike pri nas bi torej morala biti: industrijalizacija kmetijstva, racijonalizacija in specijalizacija kmetijskih obratov, produciranje za trg in centralizirane prodajne organizacije za vsako panogo pridelkov. Vse to se pa dá izvesti le, če nudi država kmetu podobno carinsko zaščito kot industriji in trgovini. Samo gospodarska politika v tej smeri bi kmetu, če že ne pomagala na noge, pa mu vsaj ustvarila enako-praven gospodarski položaj v obstoječem gospodarskem redu, tako da ne bi bilo treba vsako desetletje zakona, s katerim nudi kmetški stan kot celota svojim upnikom prisilno poravnavo. Do take usmeritve kmetške politike pa pri nas še dolgo ne bo prišlo. Industrija in trgovina hočeta imeti kmeta gospodarsko zdrobljenega in neorganiziranega ter brez vsake moči nasproti inozemski konkurenci, zato da lahko nanj prevalita vsa bremena in da imajo delavci poceni kruh. Veliko oviro bi pa vsaki taki reformi delala tudi konservativna miselnost naših kmetov samih. Zato bo naš kmet današnje-

mu gospodarskemu razvoju še precej časa stal samo ob strani, za to bo še dolgo gospodarska politika države z njim postopala mačehovsko in bo samo iz političnih razlogov deležen razdolžitve itd., da se ohrani pri življenju in dobri volji. To socialno politiko bomo s kmetom uganjali toliko časa, da se bo popolnoma proletariziral in končno tudi sam uvidel, da mu je taka lastninska pravica na zemlji, ki jo obdeluje, samo v breme in samo pesek v oči, da pa v resnici med njim in delavskim ter nameščenskim proletarijatom ni nobene razlike.

Giovanni Papini:

Slava

Iz »Goga«.

Ze nekaj dni mislim na slavo. Ugajalo bi mi, da bi postal na mah slaven; ugajalo bi mi pa še bolj, če bi moje ime ostalo ljudem v spominu desetletja dolgo.

Ali je nujno, da se človek velik že rodi, če hoče živeti v zgodovini? Mislim, da ne. Toda potrebno je storiti kaj silnega in enkratnega, česar ni mogoče pozabiti.

Precej težka naloga. Vse je že storjeno. Prišli so že na oba tečaja; Atlantik so že preleteli; marsikdo je obšel svet bodisi z ladjo ali pa peš. Vsa dejanja dostopna povprečnikom, ki imajo kaj sredstev in moči, so že dovršena. Stare poti in možnosti so mi zaprte. Napisati pesem? Ne bi uspel. Vladati državo? Ne čutim se sposobnega — in niti bi mi to ne zadostovalo. Ustvariti narod? Kje pa je še kako zasluženo ljudstvo ali razcepljen narod? Morda v Afriki, med črnici, a ti me dovolj ne navdušujejo. Napraviti se za glavo kake revolucije? A kje? In zakaj? Za take podvige je treba biti mistik, optimist, pesnik. Ne ljubim ljudi in ne vem, s kakimi besedami bi jih dvignil. Postati junak v vojni? Voja je minila in preden bo izbruhnila druga, bom star ali pa mrtev. In v brezimnih vojnah uničevanja ni lahko igrati junaka s spomenikov, ne iznajditelja novih strateških možnosti.

Trenotno se človek pač lahko proslavi z malim naporom, s kakim čudastvom, idiotskim ali genialnim, a tega ne iščem: hotel bi slavo po starem načinu, trajen užitek kakor vidim pri Davidu, Sokratu, Newtonu ali Napoleonu.

Lahko bi kakor toliko nebojčencev tega veka, plesal tri dni nepretrgoma, letel tri tedne, oženil se s kako stoletno Kitajko. In potem? Kaka vrstica po listih, slika v ilustriranih revijah — in čez teden dni molk in pozabljenje.

Da bi kaj velikega odkril, sem preneveden — in ne znam ne slikati ne skladati. Če bi svoje milijone podaril prvemu človeku, ki ga bom srečal, bi me imeli namesto za svetnika za bedaka ali za norca — in morda bi me še zaprli.

Preostaja mi še zločin, toda tudi ta pot do slave je težka in nevarljiva. Če bi zažgal new-yorško stolnico ne bi postal slaven kakor Herostrat. In to bi bilo prostaško posnemanje, ki bi me najbrž veljalo prostost.

Hotel bi kak strašen in izviren zločin, ki bi ostal človeštvu v spominu kakor nekaj edinstvenega. Nimam pomislov, pa tudi domišljije ne. Izmisлити si popolnoma nov zločin po toliko stoletjih, odkar se ljudje med sabo mučijo in pobijajo, je nemogoče. Ni dovolj samo velika razumnost, obilje denarja in popolno sproščenje od predsodkov: treba je magične domišljije za tisto, česar

še ni nihče nikdar videl, treba je predstavnice sile kakega naddemona, treba je pomoči strašnega duha. To so pa stvari, ki jih ni mogoče kupiti, ne improvizirati. Ne da bi jemal v obzir, da utegne biti uspeh namesto večne slave le kratko obvestilo o električnem stolu.

Lahko bi poizkusil z nasprotnim: z dobrim. Nekateri svetniki, nekateri človekoljubi uživajo trajen sloves prve veličine. A ne morem videti sebe sredi gobavcev ali kako navdušenje ljudi za rešenje divjakov. Moja ljubezen do ljudi bi bila zlagana, hinavska in zato brezuspešna. Moja misel je prej usmerjena na škodovanje kakor na pomaganje.

A vendar se ne morem vdati v končnoveljavno neznatnost, in v to, da bi se pogreznil v molk.

Mislil sem že, da bi si kupil kako odkritje ali kako mojstrovino od kakega ubogega genija in bi si prilastil slavo s prevaro. Toda že slavní genij ne bi privolil v kupčijo, na drugi strani pa, da bi med neznanimi spoznal bodočega genija, bi moral človek že sam biti neke vrste genij: najmanj prerok. In ali ne bi oni padel kdaj v skušnjavo, da bi razodel svojo kupčijo in mi potegnil krinko z obraza? Brez ozira na to, da od velikana ljudje pričakujejo novih in nepretrganih čudes in jaz bi jih sam od sebe ne bi mogel ustvarjati.

Zgraditi velikanski in čudovit spomenik, ki bi mogel kljubovati tisočletjem in nevihtam? Toda slavno bi postalo, mislim, ime spomenika in imena umetnikov, ki so ga napravili: samo strokovnjaki bi vedeli za ime tistega, ki bi ga plačal.

Več ko pol svojih let sem zabil zato, da sem si nagrabil bogastva in vem, da ni res, kar mi je v San Franciscu ponavljal moj prvi gospodar, Joe Higgins: na svetu vse lahko dobiš za neko količino dolarjev. Z vsemi svojimi milijardami se mi ne posreči, da bi našel kje razvedrila in niti ne, da bi postal slaven! Bojim se, da koncem vse moje življenje ni bilo drugega kakor slaba kupčija.

Prevedel M. Javornik.

E. Sternberg:

Propadanje svetovnega kapitalizma

(Priredil V. P.)

Svetovna trgovina pada.

Gospodarska posledica dejstva, da se kapitalizem ne more ekstenzivno širiti, je upadajoče svetovno gospodarskih stikov, ki so pred vojno izredno porastli, ki pa danes celo v konjunkturi razmeroma le počasi naraščajo. To lahko pokažemo na razvoju svetovne trgovine. Svetovna trgovina se je v razmeroma kratkem času od začetka stoletja do svetovne vojne skoro podvojila. In kakšen je temu nasproti povojni razvoj? Točno primerjanje povojnih in predvojnih števil svetovne trgovine je seveda komaj mogoče. Po eni strani še nimamo nobene docela točne preizkušnje, v kakšnem razmerju sta si sedanji in predvojni nivo cen blaga v svetovni trgovini. Po drugi strani pa moramo upoštevati, da je zaradi nastanka novih držav danes marsikaj v statistiki zunanje trgovine, kar je bilo preje notranja. Številke sedanje svetovne trgovine moramo zato primerjati s predvojnimi le z največjo previdnostjo. Nasprotno pa moremo brez vsega ugotoviti dinamiko razvoja zadnjih let. Po računih nemškega instituta za proučevanje konjunktur svetovna trgovina l. 1925. še ni dosegla stanja iz l. 1913., čeprav je, kot že povedano, vsled novih držav umetno precej povečana. Od l. 1900.—1913. je porastla svetovna trgovina skoraj za 100%, od l. 1925.—1929. pa le za 13,5%, pri čemer je treba upoštevati, da je izhodišče l. 1925. ko svetovna trgovina še ni dosegla predvojnega stanja. Tak je bil položaj v času konjunktуре.

Svetovna gospodarska kriza pa je številke svetovne zunanje trgovine katastrofalno spremenila. Svetovna trgovina ni padla le po vrednosti, ampak tudi po količini, tako da je danes že pod stanjem l. 1913.

Jasno je, da je povzročilo zmanjšanje zmoglosti zunanega razmaha, zmanjšanje možnosti imperialistične ekspanzije ne le izpremembo svetovno-gospodarskih odnosov, ampak je odločilno vplivalo tudi na kapitalistična središča sama. Začnimo z delovnim trgom.

Položaj na delovnem trgu.

V dobi zgodnjega imperializma je bil položaj na delovnem trgu za delavstvo razmeroma ugoden. Dvoje činiteljev je omogočalo zaposlitev čim več delavcev. Prvič izredno visoki profiti, ki so bili napravljeni v dobi imperialističnega razmaha. Ti so povzročili ojačenje akumulacije, obenem pa omogočili zvišanje mezd. Situacija na delovnem trgu pa je bila ugodna drugič tudi vsled tega, ker so kolonije postajale kapitalistične pa ni pri tem že obenem nastajal kolonialni proletarijat, potem vsled izseljevanja in pa vsled počasnega tempa v nadomeščanju žive z mrtvo delovno silo. Iz teh razlogov so bile tudi mezde višje, kar je zopet zaposlo tiste, ki so na drugi strani produkcijskega poteka ostali brezposelni.

V vseh teh točkah je nastopila v zadnjih letih odločilna izprememba. V kolonijah n. pr. industrializacijo lahko zavremo, ustanoviti je ne moremo. Torej tudi ne moremo preprečiti v kolonijah in polkolonijah nastanka domačega proletarijata. To velja za Indijo, za Egipt, za Južno Afriko in prav tako za Kitajsko. Imperialistični sunek v kolonije torej ne more pripraviti delavstvu kapitalističnih središč novih delovnih prilik.

Po drugi strani zopet evropske rezervne armade že pred krizo niso tako močno otekale v druge kontinente kot se je to vršilo pred vojno. L. 1913. se je priselilo v Združene države ameriške 1.197.892 ljudi, l. 1914. 1.218.480, l. 1925. pa samo še 294.314. Zunanji razmah kapitalističnega produkcijskega načina je tako omogočal razbremenitev delovnih trgov. Danes v času krize, izseljevanja skoraj ni.

Iz počasnega tempa pri nadomeščanju žive delovne sile z mrtvo je nastala v zadnjih letih »racionalizacija«. To je tako važen činitelj, da komaj moremo njegov pomen preceniti. Potek racionalizacije je prastar; odkar je kapitalizem, je tudi racionalizacija. Kajti racionalizacija bistveno ni nič drugega kot tendenca razvoja k vedno višjemu organskemu združevanju kapitala, tendenca za izboljšanje, moderniziranje obratov, tendenca po zamenjavi žive delovne sile z mrtvo. Če smo dobili po vojni za vse to izraz racionalizacija, je vzrok ta, ker je postal tempo razvoja izredno hiter. Za nas pa ni važno samo spoznanje, da je tempo racionalizacije danes mnogo hitrejši, ampak moramo poiskati tudi vzroke pojave samega. Naravno ti vzroki niso v tehniki sami. Prav malo ve, kdor misli, da so se po vojni inženjerjem posrečili toliki izumi in da se je zato pospešil tempo racionalizacije. Tako naziranje postavlja razmerje med kapitalizmom in tehniko na glavo. Kajti v največ slučajih je tako, da so izumi že davno tu, le da se ne dajo rentabilno izrabiti, kedaj pa se dajo za kapitalizem rentabilno izrabiti, to sledi iz lastne kapitalistične zakonitosti. Zakaj tedaj pospešen tempo racionalizacije, katera zakonitost žene kapitalizem v to? Stalno naraščajoče združevanje kapitala je posledica konkurenčnih bojov. Poostreni tempo razvoja k višji organski skupnosti kapitala, t. j. racionalizacija ne more izvirati od nikoder drugod kot iz poostrene konkurenčne borbe znotraj posameznih kapitalističnih držav in iz poostrene borbe velekapitalističnih industrij za svetovne trge.

Poostrena konkurenčna borba je za sedanjost dobo sploh značilna; po naši razlagi svetovnega gospodarstva in njegovih vedno večjih težkoč, ki jih ima kapitalistična produkcija v svojem zunanjem razmahu, je vseskozi razumljiva. Eno kapitalistično območje skuša s poostreno racionalizacijo in iz nje izvirajočo večjo konkurenčno sposobnostjo na svetovnih trgih prevladati posledice ustavljenega zunanjega širjenja kapitalistične produkcije na drugo konkurenčno kapitalistično območje. Poleg tega pa se danes potek racionalizacije mnogo jače kot preje razvija v to smer, da namreč povečuje brezposelnost. Pred vojno so se tudi obrati modernizirali in nadomeščalo se je živo delo s strojem. Izredno so se tedaj razrastle vse industrije produkcijskih sredstev, kajti treba je bilo ustvariti moderni veleindustrijski aparat. Obenem so se tedaj ogromno povečala prometna sredstva, kakršna rabi moderni kapitalizem. Sombart računa, da je bilo zadnje desetletje pred vojno samo pri gradnji železnic zaposlenih čez pet milijonov delavcev. Kako ogromno je to število, vidimo pač najboljšo, če pomislimo, da je bilo l. 1930 — v krizi po celem svetu brezposelnih le 20 milijonov, torej le petkrat toliko, kolikor je bilo pred vojno zaposlenih samo z gradnjo železnic. Vsako povečanje industrijskega aparata je ustvarjalo takrat za delavstvo nove delovne prilike. Naravno imamo tudi danes racionalizacijo, ki izpopolnjuje aparat industrije produkcijskih sredstev. Imamo pa zraven tudi v znatnem obsegu racionalizacijo, ki niti prehodno

ne nudi novih delovnih prilik, ampak takoj in naravnost postavlja delavca pred vrata, množi brezposelnost. Imamo tedaj racionalizirano gospodarjenje s človeško delovno silo, katero naravnost ustvarja prihranke v postavki delavskih mezd. Če tedaj povzroča tempo racionalizacije, da je položaj na delovnem trgu bolj in bolj slab, tedaj se nujno morajo uveljaviti tendence k popolnemu obubožanju mas. Tedaj odreče tudi četrti činitelj, ki je v predvojnem kapitalizmu ugodno vplival na delovni trg, namreč naraščanje mezd in iz tega izvirajoče naraščanje potrošne moči mas.

Kaj pa je posledica razvoja, da se je položaj na delovnem trgu napram predvojnemu za delavstvo tako poslabšal? Posledica je, da je tendenca k popolnemu obubožanju postala realno dejstvo; nadaljna posledica je, da se je celotni cikel konjunktur in kriz spremenil! Kateri vzroki so vplivali v splošnem do vojne, da se je delavska mezda stalno zviševala? Vzrok je v tem, da je imel kapitalizem v tej dobi vsled razmaha kapitalističnega načina produkcije po vsem svetu velikanske profite in da je bilo istočasno razmerje na delovnem trgu za delavstvo ugodno. V obeh pogledih je nastopil preobrat. Razmere na delovnem trgu so se grozno poslabšale in kapitalisti vedno težje dosegajo posebno velike profite.

Padec profitne mere in popolno obubožanje delavskih slojev.

Padanje profitne mere se stalno težje zadržuje vsled dveh činjenic. — Profiti se ustvarjajo z izkoriščanjem delavskega razreda. Pred vojno je število zaposlenega delavstva v vseh velekapitalističnih središčih naraščalo. S tem so rastle tudi profiti in profitna mera je bila zdaj stalna, zdaj je nalahno padala, zdaj pa zopet močno rastla, ker je zunanji razmah kapitalistične produkcije, imperialistični sunek, ustvarjal velekapitalističnim središčem silne profite. Po vojni pa število zaposlenega delavstva splošno ne narašča močno, temveč v najboljšem slučaju počasno, ponajveč pa stagnira, ponekod skoroda že pada. Razredne borbe so zato ostrejšje in kapitalisti se skušajo vsaj deloma oškodovati za zmanjšane profite z vedno hujšim izkoriščanjem. Ustvariti si posebno velike profite z imperialističnimi sunki in z zunanjim razmahom kapitalistične produkcije pa je kapitalistom danes že komaj mogoče. (To smo že zadnjč obširno razložili.) Ker je tedaj padanje profitne mere postalo norma, je razumljivo, da kapitalisti vsepovsod silno pritiskajo na to, da bi prevladali vso težo situacije na delavstvo. Zato znižujejo mezde in so na drugi strani napravili tudi splošen naskok na srednje sloje, da jih prikrašajo pri profitu. Napad kapitalistov po vseh državah na življenjski standard delavstva pa je bil še olajšan s tem, da je delovni trg za delavstvo tako neugoden.

Že za časa konjunktura se je uveljavil n. pr. v Združenih državah ameriških pojav, da celokupna vsota delavskih mezd ni več naraščala; mezde zaposlenih so sicer še rastle, toda ker je že v konjunkturi število zaposlenih padalo, je bila skupna vsota mezd (ki je mezda pomnožena s številom zaposlenih delavcev) manjša. Vzrok temu je pospešeni tempo nacionalizacije, o katerem smo že govorili. — V Angliji n. pr. pa so bile razmere drugačne. Tam je prišla mezda v stagnacijo že pred vojno, tam so mezde padale že vse od začetka stoletja in tu tudi ni bilo po vojni posebno hitrega tempa racionalizacije. Nasprotno je tu razvoj še bolj zaostal baš zato, ker je Anglija zaostala v racionaliziranju in se radi tega angleške eksportne industrije na svetovnem trgu niso mogle uveljaviti. Zato je bila tu brezposelnost že preje znatnejša kot drugje. Tako je bilo pred krizo.

S krizo pa je silno narasla brezposelnost, obenem so se pa močno znižale mezde še zaposlenih. Pozimi 1931/32 je bilo v Združenih državah cenjeno število brezposelnih na 10—12 milijonov, kar je jako vplivalo na mezde zaposlenih. Seveda je tako skupna delavska mezda s krizo ogromno nazadovala. Če postavimo, da je znašala le-ta l. 1923. — 25—100 tedaj je bila l. 1929. 107.4, nakar je padla do decembra 1931 na 55.8 in do marca 1932 na 52.3. To se pravi, da je skupna delavska mezda padla v krizi na manj kot polovico prejšnje. Kako huda je stiska, dokazuje dejstvo, da je vsak dan hujši pritisk na državo, naj izvede brezposelno zavarovanje. Dosedaj so imeli delavci vsled višjih plač, kot so bile evropske, še nekaj prihrankov. Dolgotrajna kriza pa je te prihranke porabila. Brezposelno zavarovanje v Združenih državah pomeni tudi v tej točki evropeizacijo ameriškega kapitalizma. Naši vulgarni ekonomski so nam dolgo pripovedovali, da se mora evropsko gospodarstvo »amerikanizirati«, da je treba samo prevzeti ameriško racionalizacijo pa bo tudi v Evropi vse dobro. Med tem pa je ameriški kapitalizem izgubljal posebnosti, po katerih se je ločil od evropskega in se bolj in bolj »evropeiziral«. Ameriški kapitalizem je izgubil svoje lastno kolonialno obeležje; naseljevanje podeželja je prenehalo. Nasprotno: kmetstvo prebivalstvo v zadnjih letih močno pada. Ameriški kapitalizem pa je izgubil svojo kolonialno strukturo tudi napram svetovnemu gospodarstvu. Amerika ni več država-dolžnica, ki služi drugim za ugodne naložbe kapitalov, ampak je

postala upnica celega sveta, Združene države niso več kolonija, ki v glavnem izvažajo industrijske surovine in agrarne produkte, uvažajo pa izdelane fabrikate. Amerika je marveč danes ena največjih izvoznih držav gotovih fabrikatov. Prav tako v pogledu prebivalstva ni več kolonija; evropske odvisne množice v njej ne najdejo več prostora. L. 1931. je bila priselitev tako majhna, da je treba iti sto let, nazaj do l. 1831, da pridemo do tako majhne priselivitvene kvote. Razredni boji, ki so veljali za evropsko posebnost, tudi ameriški kapitalizem bolj in bolj pretresajo.

V Angliji pa razvoj ni šel tako skokoma. Tam namreč pred krizo ni bilo daljše konjunkturalne, ampak trajnejše stagnacije. S krizo je brezposelnost izredno narasla. Od l. 1928. do l. 1929. je bila brezposelnost dobra desetina zavarovanih delavcev, kriza pa je potisnila to število na petino vseh zavarovancev. In tudi v angleškem kapitalizmu kot v ameriškem in povsod drugod, se uveljavlja pojav: nazadovanje produkcije, silen padec zunanje trgovine in ogromno nazadovanje davkov. Zato pa ojačen napad podjetnikov na delavske mezde, nadalje veliki primanjkljaji v državnih proračunih, katerih se ne skuša odpraviti z znižanjem postavk za vojsko in s povečanimi davki na razred posedujočih, ampak z okrnjevanjem socialne politike. Le-to pa je najboljša osnova za nadaljnje napade podjetnikov na življenjski standard angleškega delavstva.

Pokazali smo razvoj razmer v Angliji in v Ameriki, kjer je kapitalizem najbolj prevzel vse življenje in ki sta poleg Nemčije danes vodilni industrijski državi sveta. Podobno kot v Angliji in v Ameriki se je razvijal kapitalizem tudi v Nemčiji in v splošnih oznakah več ali manj po vsem kapitalističnem svetu. Ena izmed takih splošnih oznak je popolna proletarizacija, obubožanje delavskega razreda. Če pa se tendence k popolni proletarizaciji uveljavljajo vsepovsod, če ostajajo mezde v najboljšem slučaju stabilne, tedaj je nemogoče z dvigom kupne moči uvrstiti zopet brezposelno armado v produkcijski potek. Pred krizo so nam pripovedovali naši vulgarni ekonomski, da je velika brezposelnost trajno nemogoča. Zakaj? Takole so dokazovali: Zaradi racionalizacije in novih strojev je res več delavcev brezposelnih kot pa jih je zaposlenih z izdelovanjem novih strojev. Vendarle so vsled novih strojev izdelki cenejši. In če so izdelki cenejši, morejo mase več kupiti, tedaj se morejo namestiti za zadostitev povečane kupne moči novi delavci, postaviti se morejo nove tovarne. Seveda so pri tem mnoge težave in trenja, toda načeloma se dajo vedno rešiti.

Tako so nam preje pripovedovali in verjeli smo tako dolgo — dokler niso nastale velike armade brezposelnih in dokler se mezde niso znižale. Kajti le tedaj, če padejo cene bolj kot mezde, le takrat kupna moč poraste in nastopijo gornje posledice. Tak je bil potek pred vojno. Tedaj so realne delavske mezde v velikokapitalističnih središčih nasprotno rastle. Vendarle pa ne iz razlogov, ki so nam jih predvajali naši vulgarni ekonomski, ampak iz razlogov, ki smo jih razložili zgoraj. Predvsem zato, ker je razmah kapitalističnih središč omogočil izredno velike profite in ustvaril ugoden položaj na delovnem trgu. Danes pa je drugače. Danes je ta razmah kot smo videli skoro nemogoč. Danes imamo že v konjunkturi ogromno rezervno armado brezposelnih, ki je s krizo naravnost gigantsko narasla; zraven pa še vedno hujši monopolni kapitalizem. Zato v krizi cene ne padajo hitreje kot mezde, marveč nasprotno: mezde padajo hitreje kot cene. Nastopa obubožanje; ker pa so delovni sloji obubožani, ker skupna vsota realnih mezd nazaduje, zato tudi kupna moč delovnih slojev pada. Zato se ne morejo zidati nove tovarne, zato tudi brezposelni ne morejo dobiti dela.

(Nadaljevanje prih.)

Pregled

RAZVOJ TEŽKE ŽELEZNE INDUSTRIJE V RUSIJI.

Za Sovjetsko Rusijo gospodarski načrti, kakor je v zadnjem času petletka, niso nobena novost. Že l. 1921. se je na pobudo Lenina sestavil elektrifikacijski načrt, projektiran, da

se izvede do l. 1935. L. 1926. je bil izdelan nov gospodarski delovni program. Ta program je bil objavljen šele l. 1929., t. j. tako zvana petletka, ki ima biti zaključena s 1. oktobrom 1933.

Ta novi načrt vsebuje dve stopnji: predpisano in doseženo. Dosežena, ki se primerja

s predpisano, se nato objavi. Načrt obsega vse panoge gospodarstva, finance, elektrifikacijo, industrijo, kmetijstvo, transport, pošto in telegraf, konsumne zadruge, delavske plače, strokovno izobrazbo, splošno narodno vzgojo, zdravstvo, prehrano, zgradbo novih stanovanj itd. Med temi je izredne važnosti načrt in dosežena izvedba težke železne industrije.

Ugotovljeno je, da l. 1931. načrt ni dosegel vsled tehničnih ovir niti tega, kar je bilo doseženega l. 1930. Tako je bilo od posameznih predpisanih produktov doseženo:

	Predpisanega za l. 1931. v milij. ton	Doseženega l. 1931. v milij. ton	Doseženega l. 1930. v milij. ton
Kamenega premoga	83,6	58,6	47,0
Koksa	9,4	6,75	6,2
Nafte	25,0	23,0	18,6
surovega železa	8,0	4,9	4,97
jekla	8,8	5,3	5,6
valjanega železa	6,7	4,0	4,5

Porast produkcije je bil l. 1931. dosežen v proizvodnji finega jekla (krom, nikel in jeklo) jeklo za orodje, valjična ležišča in traktorji skupno 200.000 ton napram 65.000 ton l. 1930.

Produksijske stroške se je posrečilo znižati samo v strojni in električni industriji za 6—7%, v industriji nafte za 10%. V železni industriji pa se kljub skrajnim naporom ni posrečilo znižati produktijskih stroškov, nasprotno so se povečali za 17%, v premogovni industriji celo za 30%. Ovine so predvsem tehnične značaja. Obrati in naprave niso popolnoma urejene, dovoz rude je pomanjkljiv. Tako je n. pr. v Kuznecku, namesto 45.000 ton, znašal dovoz rude samo 15.000 ton mesečno. Slični nedostatki ovirajo pravilen razvoj produktijskih obratov, kar je glavna ovira, da se ne more doseči predpisane produkcije.

V izvedbi težke železne industrije sta ogromno Uralsko pogorje (železna ruda) in Kuzneck v Sibiriji (premog) najvažnejša. V Kuznecku so ogromna premogovna ležišča, katera cenijo na 400 milijard ton, t. j. okrog 70% vseh premogovnih ležišč Rusije. Ural ima nad 1000 ležišč železne rude, od katerih je komaj 250 nekaj malega raziskanih. Najvažnejše mesto v Uralu, kjer so veliki rudokopi je Magnitogorsk. Po dosedanjih cenitvah leži v Uralu več kot 1 milijarda ton železne rude. V svrhu širokopoteznejše izvedbe, ki bo omogočala graditev novih industrijskih centrov je načrt, da se Magnitogorsk in Kuzneck zvežeta z železniško progo. Kraja sta eden od drugega oddaljena 2300 km.

Magnitogorsk (v Uralu) ima 8 visokih peči, kojih letna kapaciteta znaša 2,5 milijonov ton

surovega železa, toda se mora povišati na 4 milijone ton letno. Tudi v Kuznecku (Sibirija) je koncem l. 1931. začelo obratovati več visokih peči, martinovke in valjarne. Letna produkcija ima znašati 1,2 milij. ton surovega železa, 1,45 milij. ton jekla in 1,13 milij. ton valjanega železa. Tretje važno mesto je Nižji Tugel (Ural), tu je 8 visokih peči, 24 Siemensovih martinovih peči s produkcijo 1,4 milij. ton surovega železa in 1,8 milij. ton jekla. Poleg teh je v Uralu še mnogo mest, katera se bodo v doglednem času razvila v važne postojanke železne industrije. Poleg Urala pa je na jugu in v centru Rusije — koncem 1931. zrastle 47 visokih peči in 24 Siemensovih martinovih peči. Te so l. 1931. dosegle 465.000 ton produkcije surovega železa, za l. 1932. pa je predpisano 752.000 ton.

Kljub temu, da so se stavlale izvedbi načrta l. 1931. silne težave, je za l. 1932. bilo projektiranih 26 novih visokih peči, dalje 64 Siemensovih martinovih topilnic z letno produkcijo 4,4 milij. ton jekla, 12 električnih peči, 7 težkih valjarn in 21 finih valjarn s skupno produkcijo 1,6 milij. ton valjanega železa. — Kolikor je mogoče iz letnih ugotovitev videti, bo petletka dosegla 60—70% začrtanega programa.

Medtem pa se pripravlja nov načrt, ki se bo izvajal od l. 1933. do 1937. Ta načrt ima v projektu razširjenje rudnikov v okraju Krivoj Rog, kjer se že sedaj producira ogromne količine železne rude. Ruda, ki leži od 25 do 640 m na globoko, se ceni na 520 milij. ton. Ogromna ležišča rude, ki je izredno dobre kakovosti so odkrili v Kurdschem okraju. Ležišča cenijo na 200 milijard ton. Ta ruda pa vsebuje tudi razne kisline. Poleg tega so odkrili v vzhodni Sibiriji, v okolici Irkutska — Kunske železne rude, ki se ceni na 400 milij. ton.

Tako mora poleg izvedbe železne industrije do l. 1937. porasti produkcija električnega toka na 100 milij. KW proti 17. milij. KW l. 1932., produkcija premoga na 250 milijonov ton, proti 90 milij. ton l. 1932. Produkcija surovega olja (nafte) pa se mora potrojiti (l. 1931. je znašala 23. milij. ton).

Produkcija železne industrije se mora povišati do l. 1937. na 22 milij. ton. Železniško omrežje se mora podaljšati za 25.000—30.000 kilometrov. Večina starih kakor tudi novih prog se mora elektrificirati. Povečanje produkcije je predvideno tudi v drugih panogah, predvsem v poljedelstvu. Sklep zadnje konference je bil, da se v drugi petletki morajo izboljšati življenjske prilike. Prehranjevalna industrija mora svojo produkcijo napram prvega načrtu potrojiti.

Ogromna bogastva rudnin, ki ležijo v prostiranih stepah evropske in azijske Rusije, bodo nudile v doglednem času nova torišča življenja in gospodarskih prilik. Povsem razumljivo je tedaj veliko zanimanje starega sveta za Rusijo. Nemčija, Amerika v zadnjem času

celo Francija se ji kljub odbijajočemu politično gospodarskemu sistemu približuje in sklepajo z njo pogodbe. Vidimo, da so gospodarski momenti močnejši od političnih, ki so v tem pogledu docela potisnjeni v ozadje. — Po »Stahl und Eisen« — J. R.

SVET SE ZAPIRA...

Ottavska konferenca angleškega imperija je sprejela dalekosežne sklepe, ki so težko zadeli predvsem železno industrijo Amerike, še bolj pa zapadne Evrope. Zmanjšati uvoz in dvigniti lastno produkcijo, da bo krila potrebe angleškega imperija, je bila zahteva gospodarstvenikov v Ottavi.

Za angleški imperij in njegovo industrijo je to velike važnosti. To vidimo najbolj nazorno iz števil. Od teh odpade na Evropo 59%, na Ameriko pa 16% uvoza. Amerika prihaja v poštev kot uvoznica le za Kanado.

Zanimivo je pri tem, da sta največji uvoznici železnih izdelkov za Anglijo Belgija in mala Luxemburška in sicer s 35% vsega uvoza. Anglija sama z dominioni vred je krila potrebe domačega železnega trga samo s 23%. Nato pride Amerika s 16%, sledi Nemčija z 9%, nato pa Francija, ki je udeležena komaj s 6%. Da krije svoje potrebe na železnem

trgu mora Anglija producirati ali uvoziti 7 milj. ton železa. To razmerje je bilo pred Ottavsko konferenco za Anglijo skrajno neugodno. Saj je znašal uvoz tujih fabrikatov 5,2 milij. ton, lastna produkcija pa je znašala komaj 1,8 milij. ton. To razmerje pa se je sedaj temeljito izpremenilo.

Posledice novega carinskega zidu so se kaj kmalu pokazale. Tako je bilo od maja do septembra leta 1931. uvoženih v Anglijo in njene dominione še 1,145.000 ton železnih izdelkov, ki so v istem razdobju v letu 1932 padli na 611.000 ton. Uvoz je tedaj padel za 47%.

Za Evropo kakor Ameriko je to težak udarec. Posebno Belgija in mala Luxemburška, navezani samo na izvoz, sta izgubili važna tržišča. Novih pa je danes pri tej ogromni nadprodukciji posebno v železni industriji težko najti. — V Belgiji kakor Luxemburški je radi tega zavladala velika brezposelnost. Skoraj vsi priseljenci so izgubili delo. Med temi je mnogo tudi naših ljudi iz Jugoslavije, ki se brez vsakih sredstev vračajo v domovino.

Anglija je s temi ukrepi dala nekaj tisočem kruha, zato pa so morali na ulico drugi. Za delavstvo na splošno nobene rešitve. Za Anglijo in njene gospodarstvenike uspeh — za delavstvo breme, ki se je preneslo iz ene rame na drugo.

V letu

1933

Vam bo nudila

KREKOVA

KNJIŽNICA

sledede tri izbrane knjige:

Vsako
leto

tri

izbrane
knjige

1. aprila,
1. avgusta in
1. decembra

1. MIŠKO KRANJEC: PREDMESTJE - ROMAN

Predmestje: To je roman življenja samega in ne posameznikov. Življenje je ukovano v tradicijo, v vsakdanjo formo, ki ga oklepa. Na eni strani je gnano v nižino, na eni strani se bori z vsem redom, ki ga obdaja, in na drugi strani nagonsko raste v razredno bojnega človeka z etosom. Je slika brez sentimenta, morda samo: z majhno ironijo na naše kmečko meščanstvo, ki bi rado bilo svetsko, pa je samo brezbarvna navadna masa.

2. MIRKO JAVORNIK: ČRNI BREG - ROMAN

Povest prav iz srede bednega, najbednejšega življenja na slovenski zemlji. Brez velikih besed, brez manifestov, samo slika zdaj divja, zdaj skromna, zdaj kipeča, zdaj upadajoča v večni senci skrbi in bede, kakor je tisto življenje samo brez ozira na vzorce raznih veljavnih.

3. UPTON SINCLAIR: DOLARJI, I. DEL - ROMAN

Mojstrsko, kot zna le on, opisuje vso gnulobo in propalost meščanske, kapitalistične družbe in jo neusmiljeno biča z nedosegljivo jedkim sarkazmom. Na glavnem junaku Jedu, ki zraste iz proletarca-berača v najhujšega kapitalista-milijonarja, pokaže, kako ves družabni sistem vzgaja in ponižuje človeka na stopnjo brezumne živali, katere edini cilj je — izkoriščanje, profit, kopicenje bogastva. Ves roman izzvema v silen protest proti današnji kapitalistični družbi.

Članarina:

Za vezane knjige:

letno Din 78— ali mesečno Din 6.50, obenem z revijo

»Beseda o sodobnih vprašanjih« mesečno Din 10—.

Za broširane knjige:

letno Din 48— ali mesečno Din 4—, obenem z revijo

»Beseda o sodobnih vprašanjih« mesečno Din 7.50.

Pišite na
naslov:

KREKOVA KNJIŽNICA

DELAVSKA ZALOŽBA — LJUBLJANA

DELAVSKA ZBORNICA — MIKLOŠIČEVA CESTA 22/I.

